91. 0. 4
31

Herrn Professor Dr H. Christensen
in Hochachtung
der Verfasser.

УНИВ. БИБЛИОТ.
У. И. Б. 14364

Zur Alexandersage.

Zur Textkritik von Alexanders Brief an Aristoteles über die Wunder Indiens.

Von **Dr. Alfons Hilka**, Oberlehrer.

Neben dem Auszuge aus Julius Valerius,[1]) der uns in zwei Fassungen erhaltenen Epitome,[2]) und den verschiedenen Rezensionen der sogen. Historia de preliis[3]) des Archipresbyters Leo aus Neapel hat der Brief Alexanders an seinen Lehrer Aristoteles über die Wunder Indiens den größten Einfluß auf die mannigfaltigen Darstellungen der Alexandersage in fast allen Sprachen und Literaturen des Mittelalters ausgeübt.[4]) Die literarische Stellung dieser „Epistola Alexandri ad Aristotelem" und ihr Verhältnis zu Pseudokallisthenes wie zu dessen Ableitungen haben namentlich J. Zacher,[5]) P. Meyer,[6]) H. Becker[7]) und A. Ausfeld[8]) gründlich erörtert. Es steht jetzt fest, daß dieser Brief zu den ältesten Bestandteilen der Alexandersage gehört und jedenfalls ursprünglich in selbständiger Form aufgetreten ist, unabhängig von Pseudokallisthenes, wo er später als dürftiger Auszug zwischen die Porus- und Candacegeschichten hinter dem Abschnitt über die Brahmanen seine Stelle gefunden hat,[9]) aber auch von J. Valerius (ed. Kuebler, III 14—27). Schon vor des letzteren Redaktion (um 300 n. Chr.) muß der griechische Brief

[1]) J. Valerii, Alexandri Polemi res gestae Alexandri Macedonis translatae ex Aesopo graeco rec. B. Kuebler. Lipsiae 1888 (Bibl. Teubner.).

[2]) J. Valerii Epitome, zum erstenmal hgb. von J. Zacher. Halle 1867. — A. Hilka: Eine bisher unbekannte lat. Version des Alexanderromans aus einem Codex der Petro-Paulinischen Kirchenbibliothek zu Liegnitz = S. A. aus dem Jahresbericht der Schles. Gesellschaft für vaterl. Kultur. 1907. — Die erweiterte Oxforder Hs. bei G. Cilliè: De J. Valerii epitoma Oxoniensi. Straßburger Diss. 1905. — Eine zweite Hs. habe ich in Montpellier gefunden (vgl. die Rezension von H. Fuchs = Ztschr. f. frz. Spr. u. Lit. 1908, S. 234).

[3]) H. Landgraf: Die Vita Al. Magni des Archipresbyters Leo. Erlangen 1885. — O. Zingerle: Die Historia de preliis (Anhang zu s. Buche: Die Quellen zum Alexander des Rudolf von Ems). Breslau 1885. — Die langersehnte krit. Ausgabe wird aus A. Ausfelds Nachlasse U. Bernays (nach einer briefl. Mitteilung) herausgeben, wie dies für Ausfelds Schrift „Die Sage vom großen König Alexander für die Jugend erzählt" im Progr. Lörrach 1908 von ihm geschehen ist.

[4]) Vgl. P. Meyer: Alexandre le Grand dans la litt. frçse du moyen âge. t. II. Paris 1886. — H. Becker: Der Brief über die Wunder Indiens im ältesten deutschen Alexanderepos = Festschrift des Kgl. Friedrichs-Koll. Königsberg 1892, S. 91—104.

[5]) J. Zacher: Pseudokallisthenes. Halle 1867, S. 105, 146 ff.

[6]) a. a. O. S. 26 ff.

[7]) H. Becker in zwei höchst verdienstlichen und scharfsinnigen Abhandlungen: Zur Alexandersage. Progr. Kgl. Friedrichs-Koll. Königsberg 1894 u. 1905.

[8]) Der griech. Alexanderroman von Ad. Ausfeld, nach des Verfassers Tode hgb. von W. Kroll. Leipzig, Teubner 1907, S. 27 ff., 89 ff., 179 ff. Schon früher: „Zur Kritik des griechischen Alexanderromans". Progr. Gymn. Bruchsal 1894, S. 5—16.

[9]) Im Text der Hs. A als 2. Teil von III 17 in Müller's Ausg. des Pseudok. Paris, Didot 1846, S. 120 ff. Ein Bruchstück findet sich außerdem in III 3 beim Verfasser der Redaktion β, vgl. Ausfeld, Der gr. Alex., S. 27.

Progr. Kgl. Kathol. St. Matthias-G. 09.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИ…

in einer doppelten Form vorgelegen haben, wie die auffällige Zusammenschweißung bei Pseud. und Val. beweist.

Die lat. Übersetzung, die früher stets dem Cornelius Nepos zugeschrieben wurde, stellt sich nach Ausfeld als eine jüngere Bearbeitung des alten Briefes dar. Handschriftlich erscheint davon eine ältere Fassung seit dem 9. Jahrhundert (= *Ep.*[1]), meist neben der Epitome, was für die ungemeine Verbreitung und Beliebtheit beider Werkchen charakteristisch ist. Sie mag aber gewiß schon im 5.—6. Jhdt. entstanden sein. Kuebler[1]) hat sie in einer wenig ansprechenden und noch lange nicht ausreichenden Form herausgegeben. Eine jüngere Fassung (= *Ep.*[2]) hat derselbe[2]) aus der im ital. Latein gehaltenen Bamberger Hs. (10. Jhdt.) zum Abdruck gebracht. Letztere ist, wie Becker nachweist, in arg verdorbener Form in den verschiedenen Rezensionen der Hist. de pr. und deren Ausläufern, bei den lat. Chronisten, wie Ekkehard von Aura, benützt worden.[3])

Wie dies bei einem so oft abgeschriebenen mittelalterlichen Werke nur natürlich ist, zeigt trotz des reichfließenden Hss.-Materials die Überlieferung der Ep.[1] eine ungemeine Zerrüttung; für den Textkritiker erschließt sich hier ein weites Tätigkeitsfeld. Die einzelnen Episoden haben Zacher, Becker und Ausfeld untersucht. Dieser[4]) weist darauf hin, wie sehr der Wert des lat. Textes durch mehrere Fehler, eine späte und schlechte Überlieferung, Umstellung von Abschnitten und eigenmächtige Zusätze verringert ist. Umsomehr leuchtet die Notwendigkeit einer erneuten gründlichen Revision der Textgestaltung ein. Allerdings wären zur endgültigen Lösung der schwebenden Fragen sorgfältige Kollationen und die Durchsicht des reichen, vor allem in franz., engl. und ital. Bibliotheken lagernden Materials erforderlich, was nicht einem jeden Forscher gegeben ist.

Ein Blick auf Kuebler's Text nebst Variantenapparat beweist, wie viel noch zu tun übrig bleibt, wo aber auch unschwer die bessernde Hand anzulegen ist. 8 Hss. standen ihm zur Verfügung,[5]) darunter wohl die älteste Leidener Hs. (= *L.*). Mit Unrecht erschienen ihm die älteren Drucke als ziemlich wertlos. Insbesondere hat er die Bedeutung von H. (Leiden), sich auf Zacher's übertrieben strenges Urteil stützend, stark unterschätzt, daher auch den Text bei Cockayne[7]) bei Seite geschoben, der auf der Hs. Cott. Nero D. VIII des Britischen Museums beruht. Beide Hss. (*H* + *Ld*) sind nun so eigenartig, daß sie gewiß eine besondere Behandlung verdienen. Becker hat richtig gesehen, daß hier eine besondere Rezension vorliegt.[8]) Da nun der Verf. in Montpellier eine Hs. einsehen konnte, die zu derselben Gruppe gehört und viel Gutes bietet, so will er einen Beitrag liefern zur kritischen Würdigung dieser Rezension und damit zur Ep.[1] überhaupt, deren Textherstellung Kuebler (p. XXXI) als ein „opus laborum Herculeorum haud dissimile“ in heller Verzweiflung bezeichnet hat.

1) In s. Valerius-Ausgabe, S. 190—221. 2) Roman. Forschungen, VI 224—237.

3) Progr. Königsberg 1906. Vincenz von Beauvais hat dagegen für sein Exzerpt durchweg die Ep.[1] benutzt. Wie ich mich überzeugt habe (Druck der hiesigen Stadtbibliothek von 1483), ist die Ausbeute für die Textkritik sehr gering (gehört zur Gruppe CP bei Kuebler).

4) Der gr. Alexanderroman, S. 179. 5) Vgl. Einl. p. XXVIII—XXXI.

6) Venedig 1499. Basel 1556. Leiden 1573; dazu Gießen 1706 (A. Paulini) u. London 1861 (O. Cockayne).

7) Narratiunculae anglice conscriptae. London 1861, S. 51—62.

8) Progr. Königsberg 1894, S. 19 ff. Die Wiener Hs. (= V) scheint mir von dieser Gruppe weiter abseits zu stehen.

Die Hs. Montpellier, Fac. de Médecine, H. 31 (= *Mp.*), ein großer Folioband von 298 Blättern, XIII. Jhdt.,[1]) enthält gleich hinter der erweiterten Epitome[2]) fol. $9r^0 - 12v^0$ die „Epistola alexandri regis magni ad aristotilem magistrum suum.“ Unter Zugrundelegung dieser Hs. gründet sich unser Versuch der krit. Rekonstruktion dieser geschickten Rezension der Ep.[1] auf H + Ld + Druck Paris 1520 (= *p.*).[3]) Die varia lectio muß aus Raummangel auf das Nötigste beschränkt werden. Durch Kursivdruck sind die Abweichungen von Kueblers Text, also von der Gruppe *ω* oder CP, kenntlich gemacht. Zur Vergleichung habe ich außerdem eine zweite Montpellier-Hs. (= *α*),[4]) zur Gruppe CP gehörig, sowie den Auszug bei Vinzenz von Beauvais (= *VB*) und die Baseler Ausgabe (1556) = *bl* gelegentlich herangezogen.

Incipit epistola Alexandri regis Magni ad Aristotilem magistrum suum.

Semper memor tui etiam inter dubia bellorumque nostrorum pericula, carissime praeceptor ac secundum matrem meam sororesque meas acceptissime, et quoniam te deditum philosophiae noveram, scribendum tibi de regionibus[1]) Indiae ac de statu caeli innumerisque serpentium et hominum ferarumque generibus existimavi, ut aliquid per novarum rerum cognitionem[2]) studio et ingenio possit accedere. Quamquam in te consummata sit[3]) prudentia nullumque adiutorium expostulet ratio doctrinae, quae vel tibi vel tuo[4]) saeculo ac futuris temporibus conveniat, tamen, ut mea gesta cognosceres, quae diligis, et ne quid invisitatum[5]) haberes, ea quae in India vidi coacervata[6]) per summos labores ac pericula Macedonum, scribenda tibi putavi. Etenim sunt digna memoriae ac multis modis coacervata, quemadmodum inspexi; non credideram cuiquam[7]) esse tot prodigia, nisi subiecta meis oculis ipse prius cuncta ponderavissem.[8]) Miranda[9]) est terra, quantum aut bonarum rerum pariens aut malarum contemptrix existat et pariens[10]) publica ferarum[11]) ac fructuum metallorumque atque animalium. Quae si omnia liceat intueri homini, vix suffectura tot varietatibus rerum ipsa crediderim nomina. Sed ego de his, quae primum cognovi, eloquar daturus operam, ne aut fabula[12]) aut turpi mendacio dignus efficiar. Etiam naturam animi mei, cuius[13]) fueris praeceptor, non ignoras[14]) solere me terminum[15]) aequitatis custodire et parcius omnia loqui, quae[16]) gesta sunt. Et nunc spero, quod cognoscis[17]) nihil me tamquam captantem iactantemque gloriam militiae nostrae asserere. Quae utinam minus laboriosa nobis fuissent,[18]) ne tot

1) Beschreibung im Cat. gén. des mss. des bibl. publ. des départements. t. I. Paris 1849, S. 297.

2) Eine Neuausgabe ist von mir geplant.

3) „Alexandri Macedonis ad Aristotelem de mirabilibus Indiae“ hinter den „Secreta Secretorum Aristotelis“, fol. C II—C XIV. impr. Parisiis a. D. 1520. Für gütige Benutzung des Druckes, der auf das engste mit Mp und H verwandt ist, bin ich der Verwaltung der Hamburger Stadtbibliothek zu lebhaftem Dank verpflichtet.

4) Fac. de Méd., 384, XII. Jhdt., fol. 28—42, „Alexandri epistola ad Aristotelem de mirabilibus indie“.

1) generibus *ω*. 2) *Mp. Ld. p.* n. r. cognitione *bl.* 3) nach *V.* 4) *Mp.* fehlt *Ld.* et te et tuo saeculo *p.* quod et tibi et tuo s. *bl.* 5) aus *Ld.* inusitatum *Hss.* 6) *Mp. p.* 7) cuique *ω*. 8) *Mp. H. Ld. p. bl. α.* 9) *Mp. p.* mirandum *H. Ld.* 10) (stark verderbte Stelle) aus *p.* existatque p. *Mp.* contemplatrix existat et p. *H.* pariat aut malorum contemplatrix ex. et parens. *Ld.* condempnatrix et contemplatrix existit. *α.* aut b. r. aut m. condonatrix ex. et parens. *bl.* 11) figurarum. *ω. α.* 12) fabulae. *H. Ld. p.* 13) aus *p.* cum *codd.* 14) ignorans *Mp.* 15) tantum *p.* 16) *Mp. Ld.* quam *H. p. ω.* 17) agnoscis *Ld. p.* spero cognosces *bl.* 18) *H. Ld.* fuisset *Mp. p.*

rebus experimenta necesse esset cognoscere.[1] Ago gratias Macedonum iuvenum virtuti et invicto exercitui nostro, qui in ea[2] patientia perseveraverunt,[3] ut rex regum appellarer,[4] quo tibi meo titulo[5] misso laetari, carissime praeceptor, non te dubito.[6] Delinquo et a mea tuaque aberro pietate, nisi tibi sicut[7] Olympiadi matri meae sororibusque meis de singulis regni mei commodis scribam; quae tibi et illis communia esse arbitrator,[8] idque nisi feceris, parum[9] de nobis simpliciter iudicare videberis.[10] Prioribus litteris significaveram tibi de solis lunaeque eclipsi et de constantia[11] siderum aerisque indiciis, quae omnia[12] non sine magna cura ordinata tibi misi, et has novas explicaturus[13] historias omnia cartis[14] commendabo. Quae cum relegis,[15] scito esse talia, quae curam[16] Alexandri tui complecti decuerunt.[17]

Relatio Alexandri de regionibus Indiae, de statu coeli innumerisque serpentium et hominum ferarumque generibus ad Aristotilem.

Mense Maio rege Persarum Dario apud Gangem amnem superato acceptaque in dicionem[18] omni eius regione ordinarios propraetoresque[19] nostros praeposuimus[20] Orientis provinciis multis opibus regalibus[21] ditati, ut in priori epistola significaveram tibi. Et nunc,[22] ne sim scribendi[23] multiplex, priora facta iam praecognita praetereo.

Mense Julio deficente in Indiam[24] Phasiacem[25] pervenimus, ubi mira celeritate Poro rege devicto potiti[26] ingentibus divitiis regia gaza repleti sumus. Sed ut cognoscas ea, quae mihi digna memoriae esse videbantur, quiddam quod novi quia memorabile fuit, aequum est mihi visum scribere[27] de innumerabili exercitu eius. In quo fuere praeter peditum copias sedecim milia[28] octingentae quadrigae omnes falcatae. Captisque[29] elephantis quadringentis, qui superpositas cum armatis iaculatoribusque[30] turres gestaverant, ipsam urbem regiam Pori domumque armis invasimus, in qua columnas aureas solidasque ingenti grossitudine[31] atque altitudine[32] cum suis capitellis admodum trecentas[33] enumeravimus,[34] auratosque parietes laminarum digitali grossitudine.[35] Quos ego[36] cum aestimare[37] vellem, aliquibus

[1] *H. p.* fehlt *Mp. Ld.* [2] *Mp. α.* in mea pat. *H. Ld.* mea pat. *p. bl.* [3] *H. V. α.* perseverarent *Ld.* perseueraverit *p.* praestiterunt *Mp.* [4] appeller *Ld.* [5] stilo *ω. α.* [6] nach *p.* si dubito *Hss.* [7] aus *Mp.* ut *H. V. α. ω. p.* et *Ld. bl.* [8] nach *Mp.* (Coni. bei Kuebler). arbitror *Hss.* [9] non parum *ω.* (getilgt bei Kuebler). [10] *Mp. Ld. p. bl.* videris. *H. ω. α.* [11] inconstantia *Mp.* [12] fehlt *Ld. p.* [13] nach *L.* impl. *Mp. Ld. H. ω. α. bl.* multipl. *p.* [14] cara *Mp.* [15] *Mp. Ld. bl.* legis *ω. α.* quaecunque relegeris *p.* [16] nach *α. bl.* (Coni. bei Kuebler) cura *Hss.* [17] decuerant *Ld. p.* [18] *Mp. p. ω.* in condicionem *H.* in condiciones *Ld.* in deditionem *bl.* [19] nach *Ld.* populatoresque *Mp.* praeparatoresque *H. ω. α. p.* popularesque *bl.* [20] prop. *Ld. H.* [21] *Ld. p.* reg. fehlt *H. ω. α.* m. o. rebusque *Mp. bl.* [22] *Mp. p. bl.* fehlt *ω. α. H.* quare nunc *Ld.* [23] *Mp. Ld. p.* scribendo *H. bl.* fehlt *ω. α.* [24] in India *Ld.* [25] fassiassem *Mp.* faciacen *Ld.* [26] *Mp. H. Ld. α p. bl.* [27] überall verderbt! nach *Mp.* Sed ut cognoscas ea, quoniam m. m. d. v., quaedam enim novi, quae memorabilia fuerunt, aequum etc. *H.* Sed — videbantur, quaedam memini et quia memorabile fuit etc. *p.* verstümmelt bei *Ld.* Quae dum memini (quia memorabile fuit) et aequum est describere. *bl.* [28] *Mp. Ld. H. p.* quatuordecim m. *ω. α.* tredecim m. *bl.* equitum vor oct. *H. Ld. ω.* fehlt *Mp. p. VB.* [29] *Mp. Ld. p.* captis *Hss.* [30] *Mp. p. ω bl.* cum a. iaculatoricus *H. α.* cum a. iactatoribus *Ld.* [31] *Mp. Ld. p. bl.* crass. *Hss.* [32] alt. triginta pedum *p.* [33] *Mp.* quadringentas *H. Ld. bl.* triginta *ω. α. VB.* quadringentas quadraginta *p.* [34] *Mp. Ld. p.* num. *Hss.* [35] *Mp. VB.* digitalium gr. *Ld. H. α. ω. bl.* [36] *Mp. α.* fehlt *Hss.* [37] *H. Ld. p. bl.* visere *Mp. ω. α.*

locis intercidi.[1] Vineam quoque solidam auro argentoque[2] inter columnas pendentem miratus sum. In qua folia aurea fuerunt racemique cristallini lychnicis interpositis[3] et distinguentibus smaragdis. Thalami quoque cubiliaque[4] omnia margaritis, unionibus et carbunculis exornata[5] erant; fores quoque eburneae miri candoris fuerunt,[6] et ebenina lacunaria nitebant, et testudinibus cupressinis,[7] quibus lavari in insigni loco ut[8] in balnearibus erant soliti. Aureae quoque solidaeque[9] cum crateribus aureis statuae et innumeri thesauri fores domus et parietes ornabant et[10] innumerabilia avium genera variis coloribus oberrabant[11] inter aureas platanos[12] unguibus rostrisque inauratis cum[13] inauribus torquibusque margaritas et uniones gerentia. Multa gemmea et crystallina ac electrina vasa, quae potaria fuerunt[14] ut sextarii mensura alta,[15] multa aurea invenimus et raro[16] argentea.

Quibus in potestatem redactis interiorem Indiam perspicere cupiens cum universo ad[17] Caspias portas perveneram[18] exercitu. Ubi cum fertilissimarum regionum admirarer fecundidatem[19] quodam gaudio elatus[20], quia digna cognoveram loca, quamquam praedixerant nobis[21] incolae regionis ejus, ne in[22] serpentes et rabida[23] ferarum genera incideremus, quae plurima in his[24] vallibus et campis silvisque ac montibus habitabant nemorum saxorumque[25] latebris occultata. Sed ego, ut fugientem ex proelio regem[26] Porum primum adsequerer, antequam in desertas abiret orbis terrarum solitudines, compendiosa magis[27] quam tuta itinera eligere malui. Acceptis igitur centum quinquaginta ducibus, qui brevitates itinerum noverant, mense Augusto per ferventes sole arenas et egentia humoris loca profectus sum pollicitus his praemia, qui nos periti[28] regionum ducebant per[29] ignota Indiae loca, si me cum incolumi exercitu in Bactriacen[30] perduxissent penitusque ad abditos Seres,[31] quae gens[32] foliis arborum decerpendo lanuginem ex silvestri vellere vestes[33] detexunt. Sed illi maiorem hosti quam mihi favorem accomodantes efficere pergebant,[34] ut nos in exitiabilia loca[35] serpentium et rabida[36] ferarum beluarumque[37]

[1] a reliquis locis intercido. *p.* [2] *Mp. H. Ld. bl.* sarmentoque *ω. α. p. VB.* [3] überall verderbt! et lignis interpositis *Mp.* r. cristallinis ligis erant interpositi *Ld.* cristallini ligis erant interpositi *H.* r. cristallini et ignitis erant interpositi *p.* quae et lichinis e. i. *α.* et lychnites erant interpositi *bl.* Kuebler vermutet r. cr. qui et lychnidibus e. i. Zu lesen: et lychnicis (lychnitibus) interpositis et d. sm? [4] *Ld. p. bl.* atque accubitalia *Mp.* [5] *Mp. H. p. bl.* ornata *ω. α. VB.* fehlt *Ld.* [6] fehlt *H. p.* [7] *Mp. Ld. bl. VB.* cypresseis *ω. α.* [8] Coni. et *Hss.* et in quibus lavari erant soliti balnearibus *bl.* [9] *Mp. Ld.* solidae *Hss.* [10] überall verderbt! nach *p.* ornabant et fehlt *Mp.* verstümmelt *H. Ld.* [11] *Mp. p. VB.* [12] *Mp. H. bl.* plantas *p.* Forinsice domus parietes inn. gemmarum genera variis coloribus. Oberrabant in aula palacii avium diversa genera *VB.* [13] *Mp. p.* pro *Hss.* tum in auribus tegminibusque *p.* [14] ac el. vasa fehlt *Mp. α. ω. VB.* cr. electrinaque vasa potatoria *Ld. H. p.* [15] nur *Mp.* et sextariola *Ld. ω. α. VB. bl.* sextaria *p.* vgl. übrigens Ausfeld, gr. Alex. S. 90 zu dieser Stelle. [16] *Mp. VB. bl.* rara *Hss.* [17] nur *Mp.* [18] pervenimus *Ld.* [19] *Mp. H.* felicitatem *Ld. ω. α. p.* [20] *Mp. p.* quodam gaudio digna c. l. *H.* quondam g. d. c. l. *Ld.* quaedam g. d. c. l. *ω. α. bl.* [21] *Mp. Ld. H. p.* praedixerunt nobis *α.* [22] *Mp. p. α. bl.* fehlt *H. Ld. ω.* [23] rapida *Mp. Ld.* rabidarum *p.* [24] *Mp. p. bl.* in iis *H.* fehlt *Ld.* in illis *ω. α.* [25] *Ld. H. p.* ac s. *Mp. α. bl.* aut s. *ω.* [26] fehlt *Ld. p. α. bl.* f. ea pugna Porum *Ld.* [27] *Ld. p. bl.* comp. qu. t. it. magis. *H.* tam compendiosa quam. *α.* compendia magis qu. t. it. eligere curavi *Mp.* [28] per iter *Mp.* [29] *H. Ld. bl.* in *Mp. p.* [30] *Ld. p. α.* bactriacem *Mp. H.* [31] nach *p.* ad fehlt *Mp.* [32] *Mp. H. Ld. p. bl.* quod genus hominum *ω.* [33] fehlt *Mp.* [34] *Ld. H. bl.* perficere *p. ω. α.* eff. volebant et pergebant, ut *p.* per fidem promittebant pergebantque *Mp.* [35] nur *Mp.* [36] rapida *Mp. Ld.* [37] *Mp. H. Ld. p.* umgestellt *ω. α.*

genera ignaros regionum ducerent,[1]) quod illos excogitasse[2]) ex ipsis experimentis patebat. Tum ego cernens ex parte mea id accidisse, qui[3]) utilia consilia spreveram amicorum pariter[4]) et Caspiorum hominum, qui praedixerant[5]) mihi, ne ita festinarem vincere, ut mihi[6]) nullo dolo[7]) interveniente adimenda esset[8]) victoria, imperavi militibus omnibus,[9]) ut armis induti agmen sequerentur, praeterea quia,[10]) cum auri ex rapina margaritarumque non parvam secum praedam veherent,[11]) timendum esset,[12]) ne occulto[13]) hostes sua ablaturi victoribus insidiarentur. Et sane[14]) ita miles locupletatus[15]) erat, ut vix ferre pondus auri posset. Accedebat quoque armorum non parva gravitas, quae ego omnia[16]) aureis incluseram laminis. Ita totum agmen meo[17] veluti sidere aut[18]) fulgore clarum radiantibus auro insignibusque sequebatur[19]) cum signis et vexillis. Eratque inter varietates spectaculum in conspiciendo tali exercitu,[20]) quia ornatu pariter ac viribus inter ceteras[21]) gentes eminebat. Ego quoque[22]) respiciens felicitatem meam insigni numero iuventutis immenso reficiebar[23]) gaudio. Sed ut aliquid plerumque in secundis rebus fortuna obstrepit, accidit nobis siti laborare. Quam cum iam vix sustineremus, Zephyrus[24]) miles noster[25]) inventam mihi in lapide concavo aquam galea protulit aurea[26]) ipse sitiens, qui[27]) magis animae meae quam vitae suae consulebat. Quam ego vocato[28]) exercitu palam effudi, ne me bibente magis[29]) sitire miles inciperet, collaudataque[30]) Zephyri erga me benevolentia dignis eum muneribus ornavi.[31]) Quae res cum animaequiorem[32]) fecisset exercitum, coeptum[33]) iter agere institui. — Nec longe mihi post[34]) in desertis locis flumen apparuit, cuius ripas[35]) pedum sexagenorum[36]) arundo vestiebat, pinorum abietumque robora vincens grossitudine;[37]) qua Indi materia[38]) ad construenda[39]) aedificia utebantur. Tum ego quoniam quadrupedia et exercitus sitiebant, continuo iussi castra poni[40]) a metatoribus. Quae dum ponuntur ipse sitim levare cupiens amariorem elleboro fluminis aquam gustavi, quam neque homo bibere neque ulla pecudum[41]) haurire sine tormento potuit.[42]) Angebar autem magis pro mutis[43]) animalibus quam pro nostra necessitate durabiliorem hominem cunctis in rebus cognoscens quam pecudem. Quippe mecum erant,[44]) qui aurum vehebant, elephantes[45]) ingentis magnitudinis admodum mille, quadrigae quadringentae equorum omnes falcatae, bigae[46]) mille ducentae,[47]) equitum[48]) turmae viginti[49]) milia, peditum ducenta[50]) quinquaginta[51]) milia, mulorum[52]) castrensium

[1]) inducerent *H. Ld. ω. α. bl.* [2]) *Mp. C. P. α.* cogitasse *H. p. bl.* [3]) quia *p.* [4]) fehlt *Mp.* [5]) *Ld. p. bl.* praedixerunt *Mp. ω. α.* [6]) fehlt *Mp.* [7]) *Mp. Ld. H. p.* ne mihi ullo modo i. dolo. *α.* ut nullo modo i. dolo *bl.* [8]) adempta esset *H. p.* [9]) m. meis *Mp.* [10]) aus *Mp.* quoniam *H.* propterea quod auri *Ld.* [11]) *Ld. p. bl.* secum fehlt *ω. α.* secum multitudinem traherent *Mp.* [12]) et t. e. *Mp. ω.* [13]) occulte *H. p. C. P.* [14]) fehlt *Mp.* [15]) *Mp. H. Ld. p.* locuples *ω. α.* [16]) *H. Ld. p.* quia *Mp.* quia omnes *ω. α. bl.* [17]) nach *bl.* in uno *Mp.* agmen me *H. Ld.* in eo *ω. α. p.* [18]) ac. f. *Mp. p.* [19]) insignibus sequebantur *ω. α.* [20]) *Mp. ω. α.* talem exercitum *H. Ld. p.* [21]) *Mp. Ld. p. α. bl.* veteres bei Kuebler. [22]) certe alle *Hss.* [23]) *Mp. p.* aff. *H. Ld. ω. α. bl.* [24]) Severus *H. Ld. p.* [25]) nur *Mp.* [26]) *Mp. H. Ld. p. VB.* aurea fehlt *ω. α.* [27]) *Mp. α. bl.* fehlt *ω.* animaeque meae magis *Ld.* [28]) conv. *ω. α. bl. VB.* [29]) *Mp. Ld. H. p. α.* fehlt *ω.* [30]) collaudansque *H. Ld.* [31]) honoravi *H.* [32]) animo aequ. *p.* quietiorem *Ld. α.* in me aequ. *bl.* [33]) tum iam vor c. *ω.* agere (peragere *ω.*) fehlt *p. α. Ld.* [34]) fehlt *Hss.* [35]) ripam *ω.* [36]) sexagenum *ω. α.* [37]) in gr. *Mp.* in fehlt *H. Ld. p. bl.* [38]) m. mira *p.* [39]) *Mp.* constituenda *H. p.* conficienda *ω. bl.* [40]) *Mp. H. Ld. α. p. bl.* componi *ω.* [41]) *Mp. α. bl.* u. pecorum *ω.* ullum pecus *Ld. p.* [42]) posset *Mp. ω.* [43]) multis *Ld. bl.* [44]) m. e. fehlt *H. p.* [45]) elephanti *H. p.* [46]) b. vero *H. p.* m. d. fehlt *Mp.* [47]) *H. Ld. p.* fehlt *Mp.* [48]) item e. *Mp.* [49]) triginta *ω. α. bl. VB.* [50]) trecenta *ω. α. VB.* [51]) septuaginta *p.* qu. duo m. *H. Ld.* [52]) sub armis m. *H. Ld.*

ad subvehenda arma et sarcinas[1]) militum circiter duo milia, asinorum,[2]) camelorum, dromedum,[3]) boum duo milia, qui frumenta[4]) vehebant, et armentorum ad usus[5]) carnis cotidianae ingens numerus sequebatur. Ceterum in equis et mulis et camelis et elephantis aurea quoque frena; luxus non parum nobis permiserat[6]) victoria.[7]) Sed tunc inspectata aqua[8]) pecora vix se sustinere[9]) poterant. Milites quoque[10]) nunc[11]) ferramenta lambendo,[12]) nunc oleum gustando diram sic[13]) aliquo modo differre[14]) sitim conabantur. Vidimus etiam plerosque pudore amisso suam ipsam urinam vexatos ultimis necessitatibus haurientes. Quae res dupliciter me torsit. Primo de statu exercitus magis quam de proprio meo sollicitus fui[15]) periculo. Iussi tamen, ut armati sequerentur agmen legemque indixi[16]) me in eum animadversurum,[17]) qui non legitimis indutus[18]) insignibus in acie deprehensus esset. Quod ipsi quoque mirabantur, quod ita ubi nullus appareret hostis, necesse esset in tanta siti armatos ingredi. Sed ego sciebam per bestiosa serpentiosaque[19]) loca nobis iter esse, ac ne ut[20]) imprudentes circumveniremur et ne inopinato periculo verberaremur, metuebam.[21]) — Ripam igitur fluminis sequentes hora diei nona[22]) ad oppidum pervenimus, quod in medio amne in insula ex his arundinibus, quas paulo ante descripsimus, erat aedificatum. Tum paucos[23]) Indorum seminudos notavimus homines, qui visis nobis continuo intra tectorum suorum culmina delituerunt.[24]) Quorum ego praesentiam desiderans,[25]) ut dulcem ignaris nobis[26]) aquam demonstrarent, apparente nullo paucas inici[27]) in civitatem[28]) sagittas imperavi, ut si voluntate sua[29]) nollent procedere,[30]) bellico coacti metu[31]) exhiberentur. Tanto[32]) magis cunctis propter timorem abditis[33]) diu apparente nemine ducentos[34]) ex Macedonibus levibus armis[35]) misi per amnem nataturos. Jamque quartam partem fluminis enataverant,[36]) cum horrida[37]) res visu[38]) subito nobis conspecta est. Maiores elephantorum corporibus hippopotami[39]) inter profundos aquarum[40]) emersi apparuerunt[41]) gurgites raptosque in verticem[42]) crudeli poena viros flentibus nobis absumpserunt.[43]) Iratus tunc[44]) ego ducibus, qui nos in insidias deduxerant,[45]) iubeo ex centum quinquaginta centum[46]) in flumen proici.[47]) Quibus propulsis natantibusque[48]) invitati[49]) rursus hippopotami dignos iusta[50]) poena eos[51]) affecere, sed maior decemplicato[52]) numerus beluarum quam prius affuit. Ad spem subinde[53]) contin-

[1]) *Mp. bl.* ad s. m. vehendas *p.* ad saumas et s. m. s. *VB.* [2]) nur *Mp.* [3]) dromedariorum *p. VB.* dromedarum *Ld.* dr. et bubalorum subiugaliumque boum *p.* [4]) frumentum *ω.* [5]) usum *Ld. H. p. ω. bl.* usus cotidianos *VB.* [6]) prom. *Mp. Ld.* [7]) *V. bl.* victoriarum *Hss.* [8]) nach *Ld. V.* inasperata illis quia p. *Mp.* inasperata illa p. *ω. α. H.* inexpirata ipsa p. *p.* [9]) continere *Mp. p. H. ω. α.* [10]) quidem *Ld.* [11]) fehlt *Mp. α.* [12]) lambiendo *ω. α.* [13]) fehlt *H. p.* [14]) Glosse: vel auferre. *Ld. p.* [15]) *H. Ld. p.* fehlt *Mp. ω. α.* [16]) Legem dixi *Ld. p.* [17]) *Mp. H. Ld. p. bl.* arma versurum *ω.* [18]) inductus bei Kuebler wohl Druckfehler! [19]) serpentinaque *Mp. bl.* loca fehlt *Mp.* [20]) nur *Mp.* i. e., ne opposito periculo frangeremur ac ne impr. c. nec in. p. feriremur. *H. Ld. p.* [21]) aus *bl.* fehlt *Mp. Ld. H. p. ω. α.* ideo haec imperavi *C. P.* [22]) circiter ad horam diei octavam *H. Ld. p.* [23]) Paucosque *H. Ld.* [24]) dilatuerunt *α.* [25]) videre d. *H. Ld.* [26]) fehlt *Mp. H. Ld. p.* [27]) *Mp.* deici *Ld. H.* eicere *p.* [28]) fehlt *Mp.* [29]) voluntarie *Mp.* [30]) ex ea nur *C.* [31]) *Mp. H. bl.* acti *Ld.* metu belli accepto *p.* [32]) *Mp. H. Ld. p.* quanto *ω. α.* [33]) *Mp. H. Ld. p. bl.* cuncti abditi *ω. α.* [34]) d. milites *Ld. H. p. VB.* [35]) cum l. a. *Mp.* [36]) nat. *H. Ld. p.* [37]) horrenda *H. Ld. p.* humida *ω. α.* [38]) visa *ω. α.* [39]) ypotami *Mp.* [40]) fehlt *Mp.* [41]) fehlt *Mp.* ruerunt *p.* [42]) in vortice *Ld.* [43]) absorpserunt *bl. VB.* [44]) tum *Ld. ω. α.* [45]) *H. Ld. bl.* deduxerunt *Mp.* deducebant *p.* perduxerant *ω. α.* [46]) ex his qu. c. *Ld. p.* [47]) *Mp. VB.* mitti *Hss.* [48]) quos propulsos natantesque *bl.* [49]) nur *Mp.* invicti *Hss.* praedicti *P.* [50]) digna iustaque p. *ω. α. bl.* [51]) fehlt *H. Ld. p.* [52]) explicatus *H. Ld. p.* [53]) inde *Ld. H. p.*

gentis cibi ubi cum[1]) apparerent, veluti formicibus flumen effervere videres.[2]) Et ne qua[3]) noctu cum aquarum[4]) prodigiis bella gereremus, iussi dato signo buccinae[5]) ad iter militem[6]) aptari. Quid enim manere in tali nobis sitientibus proderat loco? — Igitur ab hora diei decima cum ad undecimam horam[7]) iter fecissemus, vidimus homines per medium amnem factis ex arundine[8]) rotundis praetervehi naviculis. Quos cum dulcis aquae percunctaremur locum[9]) sua lingua ubi inveniri posset, dixerunt ingens nos[10]) dulcissimae aquae stagnum inventuros, quo et ipsi nos quinquaginta itinerum duces erant deducturi. Et quoniam facta sunt nobis tot instantia perpeti mala, nocte tota ambulavimus siti et onere armorum afflicti.[11]) Quibus necessitatibus illa quoque adiciebantur incommoda, quod tota nocte incursantibus leonibus ursisque et tigridibus[12]) pardisque ac lincibus pariter resistebamus, quae genera ferarum promiscua nobis in silvis occurrebant. Tandem ad horam circiter octavam postero[13]) die, cum iam fere[14]) siti defecissemus, ad praedictum nobis stagnum pervenimus, quod erat coronatum[15]) vetustissima abundantique silva mille[16]) passus patens. Tum[17]) ego dulci[18]) potata aqua gaudio alacer et iumenta[19]) cum exercitu refeci. Moxque[20]) cum lassa quadrupedia militum[21]) refecissem otio,[22]) castra in longum viginti quinque[23]) stadia totidemque in latum collocari[24]) iussi. Quibus celeriter erectis iubeo caedi nemus, ut facilior aquatoribus esset accessus ad stagnum,[25]) quod unicum in illis regionibus erat. Igitur inter ipsa tentoria aggerebantur[26]) impedimenta et elephanti in media castrorum parte collocabantur, ut aptius contineri possent, si quis nocturnus casus pavorve oriretur tumultusque[27]) aliquis novus, cum iam[28]) mille quingenti extrinsecus ignes essent accensi sufficiente silva quantum vellemus. — Deinde testante buccina[29]) cibum et[30]) ipse cepi et militibus capere imperavi accensis lampadibus[31]) aureis[32]) admodum duodecim milibus, cum ad primos lunae radiantis[33]) ortus subito arrectis[34]) caudarum aculeis a pascualibus Indici[35]) scorpiones consuetam petentes aquationem ad castra innumeri confluxerunt, utrum[36]) tumultu acciti nostro an siti incertum erat, indeque ad nocendum promptissima haec prodigia insecuta est[37]) immensa vis cerastarum humidorumque[38]) serpentium variis distincta coloribus. Nam quaedam rubentibus squamis erant, quaedam nigri et candidi coloris, quaedam auri fulgori[39]) consimiles inspiciebantur. Sibilabat tota regio

[1]) *Mp. Ld. p.* lies: contingendi (Kuebler). [2]) überall verderbt! aus *Mp.* veluti formicae efferbuere *H. Ld.* veluti formicis flumen visum est fervere *bl.* veluti famelici se exhibuere *p.* lies: fornacibus? [3]) fehlt *Mp. p. bl.* [4]) beluarum *Mp.* [5]) tubicino *Mp. ω.* tubicinio *α. bl.* [6]) milites *Mp. ω.* [7]) usque ad u. cum i. f. *H. Ld.* [8]) ex arundinibus *Mp. α. ω.* [9]) *Mp. bl.* dulces aquas *H. Ld. p.* [10]) *Mp. Ld. H. p. bl. α.* d. se i. nobis *ω.* [11]) *Mp. C. P.* conflicti *ω.* confecti *H. Ld. p. bl.* [12]) tygribus *Mp. p.* [13]) postera bei Kuebler. [14]) paene *p.* [15]) *Mp.* cor. v. circumdatumque hab. s. *H. Ld.* [16]) m. tantum *ω.* m. tum *Ld.* m. tamen *H.* [17]) cum *ω.* cum ergo ego *H. Ld.* [18]) fehlt *ω. bl.* [19]) pecora et impedimenta. *H. Ld. p. ω.* [20]) *Mp. p.* Cum — c. ex. pariter et lassa qu. m. refecissem *H. Ld.* [21]) et militem *p.* [22]) metiri *H. Ld.* mitti *p.* [23]) v. duo *H. Ld. p.* [24]) collocare *ω. α. bl.* [25]) flumen *H. Ld.* [26]) *H. Ld. p.* aggregabantur *ω. α. bl.* aggrediebantur *Mp.* [27]) aus *H. p.* noctu o. pavor tumultusque *Ld.* nocturno tempore o. tumultus pavorque *Mp. α.* [28]) fehlt *Mp. ω. α.* [29]) *Ld. p.* instante *Mp.* Hora deinde undecima t. b. *ω. α. bl.* [30]) fehlt *Mp. ω. α. bl.* [31]) lychnis *ω.* lignis *VB.* [32]) fehlt *α.* [33]) *Mp. p. bl.* erectis *Ld. H. ω. α.* [34]) radiantes *H. ω. α.* [35]) indicis *H. Ld. p.* [36]) fehlt *H. p. bl.* [37]) h. pr. i. e. fehlt *Mp.* confl. sed ad n. promptissimi erant *H.* (prompti sunt *p.*) confluxere h. pr. i. e. *Ld.* ac si ad n. pr. sunt h. pr. i. e. *ω.* [38]) lies: hammodytarum cf. Ausfeld, gr. Al., S. 91. Vgl. ammodytae Valer. III 19. [39]) fulgori *H. Ld.* coloris *α.* colore *VB.*

non parvum nobis inferentes[1]) metum. Sed frontem castrorum densare clipeis feceram[2]) et in manibus longas habebamus hastas, quarum acutissimis spiculis malas pestes configebamus et ignibus plures aliquando necabamus. Quae res nos prope duas horas[3]) in eo opere sollicitos tenuit potaque[4]) aqua minores abire coeperunt serpentes, maiores cum ingenti nostro gaudio latebras petierunt.[5])

Tum[6]) ad horam noctis tertiam aliquam nobis sperantibus requiem binorum ternorumque capitum cristati serpentes Indici venerunt[7]) columnarum grossitudine,[8]) aliquanto prociores;[9]) ad potandam aquam ex vicinis montium speluncis processere oribus squamisque suis humum atterentes, quorum pectora erecta[10]) cum trisulcis linguis fauces exserebant,[11]) scintillantibus oculis veneno,[12]) quorum quoque halitus erat pestifer. Cum his hora amplius[13]) una debellati sumus.[14]) Amissis[15]) triginta servis et viginti militibus orabam[16]) Macedones, ne adversis casibus cederent neve deficerent animo in periculis,[17]) quamquam et ipsorum dura esset patientia.[18]) Omnes se offerebant[19]) operi. Post discessum autem serpentium[20]) cancri immodicae multitudinis crocodillorum[21]) pellibus contecti ad castra venerunt. Quae prodigia duritia thoracis[22]) ferrum respuebant; multa ignibus usta sunt,[23]) multa se in stagnum receperunt.[24]) — Iam nos vigiliis inquietos quinta noctis hora buccina monebat ad[25]) quiescendum. Sed affuere albi leones taurorum magnis comparandi corporibus.[26]) Cum ingenti murmure, concussis cervicibus, stantibus alte iubis in modum fulminum erectisque[27]) in nos impetum faciunt exceptique venabulis.[28]) Tantus repentinus oriebatur tumultus cumulante caeca nocte. Nec minus apri ingentis formae setis[29]) veluti vallo horrentibus metuendi, mixti maculosis lyncibus tigribusque et horribilibus etiam[30]) pantheris miscebant[31]) proelia, nulli iam pesti comparandi.[32]) Sed et vespertilionum vis ingens columbis corpore[33]) aequales in ora vultusque nostros inferebantur. Habebant autem[34]) dentes in morem hominum, quibus artus militum violabant. — Una praeterea novi generis bestia maior[35]) elephanto comparuit tribus in fronte armata cornibus, quam Indi appellare odontotyrannum[36]) soliti sunt equo simile caput gerentem[37]) atri coloris. Haec[38]) potata aqua intuens castra in nos subito impetum dedit nec ignis oppositis tardatur ardoribus.[39]) Ad quam sustinendam cum opposuissem Macedonum manum triginta sex occidit, quinquaginta quinque[40]) calcatos inutiles fecit vixque ipsa defixa venabulis occubuit.[41]) — Ante lucanum deinde tempus nyctalopeces[42]) venere candido respersi[43])

[1]) inferens *bl.* [2]) *Mp.* densabamus cl. *H. Ld. p.* densaveram *ω. α.* [3]) duabus horis *Mp.* [4]) *Mp. α.* potata *Ld. H. ω.* pota *p.* [5]) petiere *Mp.* [6]) *p. V.* cum *Hss.* [7]) fehlt *H. Ld.* [8]) *Mp. p. Ld.* crass. consimiles *ω. α.* [9]) pariores *Mp.* maiores *p.* [10]) erecta et *ω. α.* [11]) *H. Ld.* exercebant *p.* excitabant *Mp.* exsertabant *ω. α.* [12]) venerunt *Mp.* [13]) *Mp. ω.* nona *H. Ld. p.* [14]) *Mp. ω. α.* debellavimus *H. Ld. bl.* [15]) amissisque *Mp. ω. α.* [16]) orabamque *Mp. ω. α.* [17]) *Mp. α. p. bl.* fehlt *H. ω.* [18]) paenitentia *α.* [19]) aus *P.* afficiebant *Mp. H.* efficiebant *p.* officiebant *ω. α.* [20]) *Mp. ω.* post serpentes cancri *H. p.* [21]) cocodrillorum *Mp.* [22]) *Mp. C. P.* pr. testudinata toracataque *p.* th. risate f. r. *Mp.* [23]) Coni. fehlt *Hss.* [24]) multa — rec. fehlt *H.* usta se in st. iecerunt *p.* [25]) fehlt *Mp. p.* [26]) c. magnitudinibus *H. Ld.* [27]) nur *Mp.* (Glosse!) [28]) exceptisque *Mp.* exceptique ruunt v. *ω. α.* [29]) *Mp.* (allein richtig). iactis dentibus *Ld. p. C.* ictu *α.* acutis dentibus Coni. von Kuebler. [30]) nur *Mp.* [31]) *Mp. H. Ld.* miscebantur *Hss.* [32]) richtig *Mp.* [33]) *Mp. ω.* columbinis corporibus *H. Ld. p.* [34]) *Mp. ω.* inf. habentes *H. Ld. p.* [35]) minor *p.* [36]) odontyrannum *Mp.* dentem tyrannum *Ld. p.* [37]) gerens *H. Ld. p.* [38]) *Mp. H. Ld. p. bl.* [39]) *Mp. ω. α.* nec ignium compositis t. a. *H. Ld. p.* [40]) *Mp.* qu. duos *H. Ld. p.* [41]) def est v. *H.* ipsis def. e. v. *Ld.* ipsis militum def. v. extincta est *p.* [42]) nach Val. III 21. oblique de caelo pestes *Mp.* quaedam animalia celopestes *H. Ld.* a caelo p. *p.* [43]) nach *C. P.* versi *Mp. H. Ld. α. bl.* visae *p.*

colore in modum zonarum.[1] Cum quibus mures Indici in castra pergebant[2] vulpibus similes. Quorum morsibus[3] vulnerata quadrupedia statim exspirabant, hominibus autem idem[4] morsus non usque ad interitum nocebant. — Appropinquante luce nocticoraces[5] venere, aves vulturibus corporibus similes, quos immanitate superabant,[6] colore fulvo,[7] rostro et pedibus nigris. Totam stagni complevere ripam non nobis perniciem ferentes,[8] sed solitos pisces cum ungulis extrahebant insumebantque.[9] Quas nos aves neque fugare[10] neque abigere[11] ausi eramus, consiccatis[12] unguibus de conspectu nostro abiere. Tum ego locorum demonstratores, qui nos semper in insidias deducebant,[13] pessime meritos crurifragio[14] puniri iussi, ut nocte vivi spirantesque[15] a serpentibus consumerentur, ut nos consumi[16] voluerant.[17] Manus quoque eis confringi[18] imperavi, ut meritis pro factis suis uterentur suppliciis.[19] — Habita deinde[20] contione, ut fortes milites essent neve adversis ut feminae casibus afficerentur,[21] castra cum[22] concentu buccinarum[23] repente amoveri et ad Nothi venti spiracula tendi iussi.[24] Ubi a collectis barbarorum Indorumque viribus nova conspirari cognoveram bella.[25] Et militibus meis ingentes erant animi, quibus et census victoriarum[26] suppeditabat et felicitas. Relictis ergo[27] periculosis[28] locis montium[29] vix tandem munitum[30] iter calcavimus et in loca Bactrianorum auro divitiisque opulenta[31] pervenimus. Benigneque[32] excepti[33] a commeantibus,[34] cum Persarum confinio[35] adiacerent agri, in reparando[36] bello castra per triginta dies[37] statui otio. Facto mox quatuor[38] dierum itinere[39] pervenimus eo, ubi Porus cum collecto exercitu consederat[40] magis propriae deditioni[41] quam proelio. Nam et commeatus[42] nobis palam non ut hosti[43] dedit potestatem cupidusque[44] me nosse milites[45] meos subinde commeantes interrogabat, ubi ego essem vel quid ego agerem.[46] Qui cum incerta responderent, ipse auditis eius interrogationibus — omnia enim mihi regi magno Macedonum referebant[47] — sumpto militari habitu depositoque[48] meo cultu[49] perveni in castra vinum et carnem quidem empturus.[50] Casuque Porus sciscitans me interrogabat,[51] quid faceret Alexander aut cuius esset aetatis. Quem eludens[52] mendacio temporis „Tanquam homo senior“, inquam, „dux noster in tabernaculo accenso igni se caleficat“.[53] Tum ille gaudio alacer,

[1]) ranarum *H. p.* [2]) veniebant *Mp.* [3]) *bl.* morsu *Hss.* [4]) *Mp. H. Ld. p. α. bl.* nocebat *p. VB.* [5]) niticoraces *Mp.* [6]) *Mp.* v. sim. sed corporum i. *H. Ld. p.* [7]) c. divini f. *ω.* cf. Ausfeld, gr. Al., S. 92 (vermutet: colore de vino fulvo = *οἰνόχρωτες*). [8]) *Mp. H. Ld. bl. ω.* [9]) *Mp. p. bl.* fehlt *H. Ld.* [10]) fugere *ω. α.* [11]) fehlt *H. Ld.* [12]) *bl.* cum s. *Mp. p. ω. α.* cunctae vero sicc. un. *H. Ld.* [13]) ducebant *Mp.* [14]) naufragio (!) *Mp.* [15]) fehlt *Mp.* [16]) consumere *H. Ld. p.* [17]) *Mp. ω. α.* [18]) constringi *Ld.* [19]) *Mp. bl. α.* merito — ut. supplicio *Ld. p.* [20]) denique *Mp.* [21]) *Mp. α. bl.* deficerent *H. Ld.* cederent *p.* [22]) nur *Mp.* [23]) *Mp. H. Ld. p. bl.* [24]) rep. ad n. v. sp. tetendi *H. Ld. p.* [25]) viris *H. Ld. p.* Ubi coll. b. J. vires n. conspirantes b. cognovimus *Mp.* (copiis *bl.*). [26]) *Mp. H. Ld. bl.* sensus v. *p.* qu. accensus v. *α.* [27]) fehlt *H. Ld.* igitur *p.* [28]) periculosissimis *H. Ld.* p. invictisque l. *bl.* [29]) fehlt *H. Ld. p.* [30]) m. v. t. munitum *Mp. bl.* [31]) *Mp. H. ω. p. α. bl.* plena *Ld.* [32]) *Mp. Ld.* [33]) *Mp. H. Ld. bl.* accepti *ω. α.* [34]) benignisque exc. commeatibus *p. bl.* [35]) nur *Mp.* confinia adi. agro *p.* (et ager *Ld.*). [36]) *Mp. p. H. Ld. bl. α.* praep. *C.* [37]) *Mp. ω. α.* c. viginti dies st. *H. Ld. p.* [38]) septem *ω. α. bl.* [39]) it. confecto bei Kuebler. [40]) consedebat *Mp.* [41]) *Mp. bl.* propriae (propere *Ld.*) deditioni m. qu. pr. se commissurus *H. Ld.* [42]) N. cum eramus (!) *Mp.* c. portus *p.* [43]) nur *Mp.* hostis *Hss.* [44]) *Mp. H. Ld. p. bl.* [45]) et m. *Mp. H. ω. α.* fehlt *Ld. p. bl.* [46]) *Mp. p.* quidve agerem *H. Ld.* [47]) *Mp. p.* referebantur *H. Ld.* [48]) positoque *H. Ld. p.* [49]) c. m. solito *ω. α.* lies: dep. solito. [50]) *Mp.* ut vini et carnis quidam emptor *H. Ld.* vini et carnis tanquam emptor *p.* [51]) *Mp. Ld. p.* [52]) *Mp.* ludens *H. p. ω. α.* [53]) *Mp. H. Ld.* calefacit *p.*

quia[1] cum decrepito sene esset proelium commissurus, cum esset ipse iuvenis, elatusque[2] tumore „Quid[3] ergo?“, inquit, „non respicit[4] aetatem suam?“ Respondi uno id proposito[4a] ignorare me, quid faceret Alexander, cum essem gregarius ex Macedonico miles exercitu. Tunc ille[5] tradidit mihi minis[6] plenam epistolam, quam si regi Alexandro darem, pollicitus est praemium. Cui iurans[7] dixi futurum, ut in manus eius hae litterae pervenirent. Reversusque protinus[8] in castra, et antequam legerem et postquam legi epistolam,[9] cum[10] magno risu dissolutus sum. Cuius tibi et matri meae sororibusque meis, ut superbiam inclinatamque barbari temeritatem mirareris,[11] exemplar[12] misi. — Mox contuli me ad Indos. Victis[13] superatisque his ita[14] uti volebam, erepta armis Poro regna restitui. Qui, ut ei insperatus[15] honor datus[16] est, mihi thesauros suos manifestavit, quos tantos[17] esse ignorabam, ex quibus me et comites meos et universum ditavit exercitum; factusque est amicus ex hoste Macedonibus. Ad Herculis Liberique trophaea me deduxit. In orientis autem[18] ultimis oris aurea utraque[19] constituta erant[20] simulacra. Quae an solida essent, ego scire cupiens perforavi,[21] et ea ipsa[22] cum vidissem solida, simili metallo complevi.[23] Liberumque et Herculem deos caesis[24] victimis complacavi. — Ultra deinde progressuri, si quid[25] memorabile cerneremus, nihil praeter desertos ad oceanum campos silvasque ac montes[26] audivimus, in quibus elephanti et serpentes[27] esse dicebantur. Pergebam tunc[28] ad mare, volens[29] si possem orbi[30] terrarum circumfluum navigare[31] oceanum. Quem quoniam tenebrosum vadosumque mihi locorum incolae affirmabant quodque Herculis et Liberi ausus nemini esset temptandum, praestantissimorum deorum,[32] tanto maiorem me ipsis volui videri,[33] qui in patientia immortalium[34] sacra praeterirem vestigia. Quibus honoratis collaudatisque sinistram partem Indiae perscrutari constitui,[35] ne quid mihi in ignotis subtraheretur locis, Poro rege[36] non detrahente,[37] ne abdita tegere videretur regni sui bona.[38] — Palus erat sicca et canna[39] abundans. Per quam dum transitum[40] temptaremus, belua novi generis prosiluit,[41] quae serrato[42] tergo, duo capita habens,[43] alterum leoni[44] simile, hippopotami pectore, crocodillo gerens alterum simillimum,[45] duris munitum dentibus, quod caput[46] duos milites repentino occidit[47] ictu. Quam ferreis vix unquam comminuimus malleis,[48] quia[48a] hastis non valebamus[49] transfigere. Admirati sumus diu[50] novitatem eius.[51] — Pervenimus inde[52] ad silvas Indorum ultimas. Ubi cum[53] castra per quinquaginta in

[1]) quasi *Ld.* [2]) *Mp. Ld. p.* [3]) fehlt *Mp.* [4]) respiciens *α.* [4a]) lies: meo de prop.? [5]) fehlt *Mp. H. Ld. p.* Trad. ergo m. *bl.* [6]) miles (!) *Mp.* [7]) *Mp. p. ω. α. bl.* iuratus *H. Ld.* [8]) fehlt *Mp. Ld. p.* [9]) fehlt *Mp.* [10]) *Mp.* [11]) *Mp. p.* miraturis *bl.* [12]) *p. bl.* exempla *Hss.* [13]) Coni. insidias *Mp.* ab insidiis v. *p.* Mox cum Indis contuli manum s. *Ld. bl.* [14]) *Mp. Ld. p.* [15]) *Mp. Ld. p.* insuperatus *H.* [16]) donatus *Ld. p.* [17]) nur *Mp.* [18]) *Mp. H. Ld. p. bl.* [19]) utrorumque *Mp.* [20]) *Mp. p.* contruxerat *Ld.* constituerat *H. ω. bl.* [21]) *Mp. p.* omnia p. *Ld.* [22]) *Mp.* id ipsum *Hss.* lies etwa: foramina? [23]) repl. *VB.* [24]) nur *Mp.* diectis *H. p.* directis *Ld.* deustis *bl.* [25]) *Mp. Ld. p.* [26]) *Mp. Ld. p. bl.* [27]) *Mp. Ld. H. p.* inhabitare dicebantur *α.* [28]) *Mp. p. bl.* tamen *H. Ld. ω.* [29]) *Mp. H. Ld. p.* [30]) *Mp. Ld. H. bl.* [31]) circumnavigare *Mp. p.* [32]) *p.* quique Herculis et Libero ausus n. esse t. praestantissimorumque deorum *Mp.* [33]) Coni. velle *Mp. H. Ld. p.* [34]) (überall verderbt!) aus *Mp.* quam patientia mortalium *p.* quam in pat. mort. s. praeterire *H.* quanto pat. imm. *α.* [35]) *Mp. p.* inst. *H. Ld. bl. α. bl.* [36]) *Mp.* fehlt *Hss.* [37]) *Mp. ω. α.* detractante *H. p. bl.* [38]) ne qua a. celare v. *H.* [39]) ceno *Mp. Ld. p.* [40]) cum transire *H. Ld.* [41]) *H. Ld. bl.* pr. quae fehlt *Mp. p.* [42]) *Mp. Ld. VB.* ferrato *H. p.* [43]) *Mp. H. Ld. p.* fehlt *ω.* [44]) nur *Mp.* leaenae *H. Ld.* lunae *p. bl. ω.* [45]) *Ld. p.* simile uel ypotami cocodrilli alt. s. *Mp.* [46]) *Mp. H. Ld. p.* (sicher Glosse!) [47]) o. uno i. *ω. α.* [48]) iaculis *Mp.* [48a]) quam *Hss.* [49]) valuimus *Mp.* [50]) *Mp. Ld. H. p.* satis diuque *ω. bl.* [51]) fehlt mit Recht *ω.* [52]) demum *Ld.* [53]) dum *ω. α.*

longum stadia et in[1]) latum viginti fere collocassemus,[2]) iuxta amnem Buemar[3]) coeperamus velle epulari[4]) pura sub nocte hora diei undecima, cum[5]) subito pabulatores lignatoresque exanimati omnes et[6]) simul advenientes nuntiant,[7]) ut celerius arma[8]) caperemus: venire e silvis elephantorum immensos greges ad explenda[9]) castra. Imperavi ergo Thessalicis equitibus,[10]) ut ascenderent equos secumque tollerent sues, quorum grunnitus timere bestias noveram, et occurrere quam[11]) primum elephantis[12]) iussi. Deinde alios cum hastis armatos subsequi[13]) equites et tubicines omnes adesse in prima acie[14]) et[15]) equis[16]) insidentes praecedere, pedestres[17]) omnes remanere in castris. Ipse cum Poro rege et equitatu procedens[18]) video[19]) examina bestiarum in nos erectis promuscidibus tendentia. Quarum[20]) terga nigra et candida et rubri coloris et varia quaedam erant. Hos Porus rex capi ab illis mihi ad usus[21]) bellorum affirmabat facileque[22]) averti posse, si ab equitibus verberari sues non desisterent. Nec mora[23]) elephanti trepidantes conversi sunt[24]) tam plures quam pugnae priores; saltus petere coeperunt[25]) buccinis hominum grunnitibusque[26]) suum[27]) attoniti. Quorum equites caedendo poplites admodum nongentos octoginta[28]) occiderunt,[29]) dectractisque[30]) cornibus et[31]) dentibus insigni[32]) onustus praeda in castra perveni. Iussi tunc pluteis[33]) et lorica[34]) vallum praecingi,[35]) ne quid iniuriae noctu[36]) elephantorum violentia ferarumque aliarum afferret. Nox quieta fuit usque ad lucem.[37]) Refecti somno[38]) primo deinde aurorae diluculo[39]) in alias Indiae profecti sumus[40]) regiones. Iam[41]) in campo patenti mulieres virosque pilosos in modum ferarum toto corpore nudos[42]) vidimus, pedum altos novem.[43]) Hos Indi Icthyophagos[44]) appellant. Hi assueti fluminibus magis nec non et[45]) stagno quam terris erant, crudo pisce tantummodo et aquarum haustu viventes. Quos cum adire[46]) vellemus vicinius,[47]) Ebigmariti[48]) fluminis se immersere vorticibus.[49]) — Cynocephalis deinde ingentibus plena invenimus nemora, qui nos adlacessere[50]) temptabant et eiectis sagittis[51]) fugiebant. Iam deserta intrantibus nobis loca erant, nihil dignum spectaculo[52]) ab Indis ultra superesse referebatur. — Igitur rursus ad occidentem[53]) signa converti imperavi, ut ex eo loco usque ad[54]) duodecim miliarium[55]) castra vicina aquationi[56]) poneremus. Iamque erecta[57]) cuncta tentoria erant largique ignes accensi, cum repente Euri venti tanta vis flantis[58]) exorta est, ut omnia

[1]) fehlt *Mp. p. α.* [2]) *Ld. p. bl. α.* collocavimus *Mp.* [3]) *Mp. H. p. bl.* [4]) *Ld. C. VB.* soporari *ω. α. bl.* manere *Mp. p.* [5]) Tum *Mp.* [6]) fehlt *Hss.* advenerunt *C.* [7]) *Mp. H. p.* exanimes nuntiabant, ut *Ld.* [8]) vi cap. *Mp.* [9]) *Mp. p.* expugnanda *Hss.* [10]) *Ld. p.* aliquibus militibus *Mp.* [11]) fehlt *Mp. p. bl.* [12]) de el. *Mp.* [13]) *Mp. p. bl.* [14]) nach *bl.* et ut buccinae omnes adessent i. pr. a. *Mp. p.* [15]) fehlt *Mp.* [16]) equos *Mp.* [17]) *Mp. p.* pedites *Hss.* [18]) *Mp. p. H.* praec. *ω. α. V.* [19]) *Mp. p. bl.* [20]) quorum bei Kuebler. [21]) *Mp. p.* [22]) *H. Mp. p. bl. α.* [23]) *Mp. p.* qui nihilominus fugiebant n. m. *H.* Quod nihilominus fiebat nec m. *bl.* [24]) fehlt *Ld. ω. α. bl.* [25]) *Mp. p. bl.* [26]) grunnionibusque *Mp.* [27]) porcorum sunt *Mp.* [28]) n. congregatos o. *ω.* octingenti o. *VB.* [29]) Coni. occidimus *Hss.* [30]) decerptisque *p.* [31]) seu *ω. bl. α.* [32]) *Mp. p. bl.* [33]) nur *G.* clipeis *Mp. H. Ld. p.* [34]) et lonca *p.* uel lanceis *Ld.* plureis et loricis *bl.* [35]) *Ld. H. bl. ω. α.* vallum (bellum (!) *Mp.*) praecingere *Mp. p.* [36]) *Mp. p.* nocte *Ld.* noctis *H.* nobis *ω. α.* fehlt *bl.* [37]) *Mp. Ld. p. α. bl.* Quod mox fit *Mp.* [38]) nach *α.* u. *bl.* [39]) curiculo (!) *p.* [40]) *Mp.* [41]) *Mp.* nam *Hss.* [42]) *Mp. p.* [43]) *Mp. p. Ld.* altiores octo *ω. α.* [44]) nach *bl.* faunos *Mp. Ld. H.* saunos *p.* ictifanos *α.* [45]) *H. Ld.* fehlt *Mp. p.* [46]) *Mp. H. Ld. p. bl.* videre *ω. α.* [47]) *Mp. H. Ld. p.* vicinis *ω. α. bl.* [48]) *p.* marini fl. *H. Ld.* [49]) *Mp. Ld. p.* gurgitibus *bl.* [50]) et lac. *Mp. α.* [51]) *Mp. Ld. p.* ad ictum (ad ictus *bl.*) sagittarum *ω. α.* [52]) exsp. *α.* [53]) *Mp. p.* rursus faciacen unde veneram *Ld. α. bl.* aditurus Phasiacen unde veneram *H. ω.* [54]) *Mp. p.* ad duodecimum miliarium *H.* [55]) *p. bl.* miliariorum *Mp. ω. α.* [56]) aquatione *Mp.* [57]) Coni. aeque *Mp.* er. iam c. *bl.* [58]) subito *Mp.* fehlt *bl.*

tabernacula principiaque nostra[1]) conturbaverit everteritque[2]) omnem modum ultra[3]) stupentibus nobis. Quadrupediaque[4]) multo vehementius vexabantur,[5]) exitu scintillarum et titionibus[6]) his[7]) in terga venientibus[8]) adurebantur. Tunc[9]) hortor milites, quia ex[10]) aequinoctiali tempore id accidisset,[11]) non ex deorum ira, quod october mensis autumnusque urgueret.[12]) Vix tandem[13]) recollectis sarcinis ex integro in apertiore[14]) valle sedem castrorum[15]) invenimus[16]) ordinatisque rebus omnibus cenare militem iussi. Nam et flatus Euri ceciderat[17]) et[18]) frigus ingens vespertino accrescebat tempore. Cadere mox in modum vellerum immensae coeperunt nives. Quarum congregatione[19]) metuens ne castra cumularentur, calcare milites[20]) nivem[21]) iubebam, quam primum ut[22]) iniuria pedum tabesceret. Prodebantur et[23]) ignes aliquatenus, qui[24]) nive paene erant extincti. Una tum[25]) res fuit saluti, quod in[26]) momento temporis hae deletae sunt nives[27]) imbre superveniente[28]) largo. Quem protinus atra nubes subsecuta[29]) est, visaeque sunt[30]) nubes ardentes de coelo tanquam faces decidere,[31]) ut incendio[32]) earum totus campus arderet. Verebantur dicere, ne deorum ira nos[33]) premeret, quod homo[34]) Herculis Liberique vestigia[35]) transgredi conatus essem. Iussique[36]) milites scissas vestes opponere ignibus. Nox serena[37]) continuo reddita est orantibus nobis. Tunc[38]) ignes ex integro accenduntur et ab securis[39]) nobis[40]) epulae capiuntur. Et triduo continuo sine sole clarum id nobis lumen[41]) accidit pendente minaci nubilo. — Et ego[42]) sepultis admodum quingentis[43]) militibus, qui inter nives perierant, castra moveri[44]) inde imperavi. Nam et edita coelo promunturia ad[45]) oceanum in Aethiopia vidimus, Thenesseos[46]) quoque montes et antrum Liberi, quo aliquos[47]) perditos immisimus, qui tertia die febribus dicebantur mori,[48]) quam[49]) speluncam dei intravissent.[50]) Quod fuisse manifestum mortibus eorum probavimus, quia intrari praeter religionem et sine muneribus specus non poterat. Supplex[51]) orabam numina, ut me regem totius orbis terrarum cum sublimibus trophaeis triumphantem in Macedoniam Olympiadi matri meae remitterent. Quam rem frustra me petere ita[52]) cognovi. Cum iam[53]) sciscitarer, si quid etiam adhuc[54]) videre possem dignum admiratione aut memoria,[55]) omnibus Indis dicentibus nihil aliud memorabile inveniri posse in his locis,

[1]) principio *Mp.* [2]) *Ld. bl.* everteretque *Mp. p.* [3]) aus *bl.* maiorem in elephantem (!) modum *Mp.* [4]) *Mp. p.* [5]) fehlt *Mp.* [6]) *Mp. p.* exituque sc. et titionum *H.* [7]) *Mp. p.* fehlt *Hss.* [8]) venientium *H.* [9]) Tum *ω. α. bl.* [10]) nur *VB.* [11]) *Mp. H. p. bl.* [12]) *Mp. p.* octobrio mense quod in hieme, non aestate (Glosse?) autumnoque u. *α.* in octobrio mense autumno iam vergente in hyemem *VB.* [13]) tamen *Ld.* [14]) *Mp.* apriciore *Hss.* [15]) quietis *Mp.* [16]) *Mp. p.* inveni *Hss.* [17]) deciderat *H. Ld.* [18]) sed *Mp.* [19]) *p.* aggeratione *Mp. bl. α.* aggerationem *H. Ld.* aggregationem *VB.* [20]) *Mp.* militem *Hss.* [21]) fehlt *p.* [22]) p. et eam pr. dum *Mp.* [23]) *Mp. p.* proderentur et *H. Ld.* [24]) quia *Mp.* qui in nive *Ld.* [25]) *Ld. bl.* tamen *Hss.* [26]) *Ld. p.* fehlt *Hss.* [27]) *Mp. p.* hae delapsae sunt n. *Ld.* [28]) *Mp. p.* veniente *Hss.* [29]) secuta *Ld.* [30]) *Mp. p.* fehlt *Ld. ω. α. bl.* [31]) descendere *Mp.* [32]) *Mp. H. Ld. p. bl.* incensu a. *α. VB.* [33]) *Mp.* p. me *bl.* fehlt *Ld. ω. α.* [34]) qui Herc. *Mp.* [35]) metas *VB.* [36]) *Mp. p.* Iussi ergo *Ld.* Iussi igitur *H.* [37]) Mox serenitas r. *Mp.* [38]) *Mp. p.* Tum *Ld. ω. α.* fehlt *bl.* [39]) a secutis *p.* ab scurris *Mp.* [40]) fehlt *Mp. ω. p. α.* [41]) nur *Mp.* sine sole claro id nobis accidit *Hss.* [42]) Quare ego *Ld.* Ego *H.* [43]) quinquaginta *p.* [44]) *Mp.* mutari *Ld. bl.* immutari *p.* motari bei Kuebler. [45]) *Mp. Ld. p.* et ad *bl.* fehlt *ω.* [46]) richtig *α.* und *VB.* (cf. Strabo 770.). entheos *Mp.* ethneos *p.* enesios *H. Ld.* Dionysios *bl.* [47]) nur *Ld.* [48]) *p. Ld.* emisimus, quia *Ld.* quo p. i., qui t. die mortui sunt, quam *Mp.* [49]) *Mp.* qui *H. Ld. p.* quia *ω. α.* [50]) *Mp. p.* introissent *Hss.* [51]) Igitur ego s. *ω.* [52]) lies: post? [53]) Coni. quoniam dum *Hss.* (verderbt!) sciscitarer ad hoc (lies: adhuc!) *p.* [54]) *Mp. H. p.* vel unum *bl.* [55]) *H. p. bl.* a. et m. *Mp.*

quam quod cognovimus, signa diverti in Phasiacen imperavi antinothi venti flatum secutus.[1] — Dumque in itinere redire coepimus[2] sub signis me ducente, duo senes facti sunt nobis obviam. Quos cum interrogarem, si quid[3] nossent in illa regione dignum memoria[4] spectaculum, responderunt mihi viam esse non amplius decem dierum, per quam tamen difficilis esset accessus propter penuriam aquae tantisque impedimentis,[5] si cum universo pergere vellem[6] exercitu. Ceterum si comitatibus[7] quadraginta milia[8] hominum praeponerem[9] propter itinerum[10] angustas semitas et propter[11] bestiosa satis[12] loca, posse mihi contingere, ut aliquod[13] incredibile perspicerem[14] negotium.[15] Tum ego eo responso[16] laetus „Dicite mihi", inquam, „duo senes", humanitatis eos lege mulcens,[17] „quid sit istud,[18] quod mihi tam illustre et tam magnificum[19] pollicemini". Tum unus ex illis exhilaratus[20] blanda mea voce „Videbis", inquit, „rex, quicumque es, duas Solis et Lunae arbores Indice et Graece[21] loquentes, quarum virile lignum[22] est Solis, alterum Lunae femininum,[23] et ab his, quae tibi instant[24] bona vel[25] mala, nosse[26] poteris". Qua re tam incredibili illudi[27] me a barbaris senibus existimans poena[28] eos impingi et aliqua contumelia iussi notari illa[29] dicens: „Itane huc[30] maiestas mea pervenit ab occidente in[31] orientem, ut a senibus barbaris[32] ac decrepitis illudi me posse videar?"[33] Quibus iurantibus se nihil falsi commiscere,[34] experiri me modo posse[35] an vera dicerent, aperiendum[36] brevi id non esse vanum, orantibus quoque[37] amicis comitibusque meis, ne tantae[38] rei experimento fraudaremur,[39] quadraginta[40] milia mecum cum equitatu traxi remissis in Phasiacen[41] copiis cum quibusdam praefectis exercituque cuncto, elephantis et impedimentis omnibus et rege Poro. Mox electo[42] robore iuventutis admiranda[43] visuri spectacula ducentibus senibus iter arripuimus,[44] qui nos, ut dixerunt,[45] per auia[46] et egentia plerumque aquarum et per tot[47] serpentium ferarumque loca deduxerunt usque[48] in proximam oraculi sedem. De quibus feris et serpentibus, quia innumeri et Indica lingua erant vocitati,[49] scribendum tibi non putavi. — Cum appropinquaremus regioni a nobis petitae,[50] vidimus feminas virosque aliquos pantherarum[51] tigriumque[52] pellibus

1) *Mp. p. H.* verstümmelt *Ld.* iussi diverti *H.* (converti *Ld.*). 2) nur *Mp.* iter sumpsi agnem *Ld. p. bl.* Tumque in itinere sumptum agmen *H.* 3) *Mp. p. Ld.* numquid *H. ω. bl. α.* 4) *Mp. p.* aliquid ad sp. *Ld.* aliquod sp. *ω. α. bl.* 5) *Mp. H. Ld. p.* 6) velim *Mp.* 7) Coni. commeatibus *bl.* commeatus *Mp. H. Ld.* comitatis *p.* 8) *p. bl.* milium *H. Mp. Ld.* 9) *Mp. ω.* prop. *H. Ld. p.* 10) *Mp. p. bl.* itin. fehlt *Ld.* 11) fehlt *Ld. bl.* 12) fehlt *H. Ld.* 13) *Mp. Ld. p.* aliquid *Hss.* 14) prosp. *Ld.* 15) *H. Ld. p.* fehlt *Hss.* 16) *H. Ld.* quo facto *Mp. p. ω. α.* 17) dem. *C. bl.* 18) illud *Ld. p. C.* 19) *Ld. p. bl.* invisum *Mp.* significum *H. ω. α.* 20) *Mp. p.* ex illis fehlt *H. Ld.* 21) Graeceque *Mp.* 22) robur *ω. α. bl.* 23) femineum *Ld. p. bl.* 24) *Mp. H. Ld. p.* instent *bl.* insistent *α.* 25) *Mp. p.* aut. *Hss.* 26) noscere *p.* 27) *Mp. H. Ld. p. bl.* deludi *α.* 28) pene (!) *Mp.* 29) ita *Ld. bl.* 30) nur *Mp.* eo *Hss.* 31) usque in *Ld. α.* 32) fehlt *Mp. p.* 33) *Ld.* posse; fehlt *Mp. p. bl.* 34) *Mp. Ld. H. p. α.* 35) *H. Ld. Mp.* modo; fehlt *p.* 36) *p.* operiendum putavi *Mp.* appariturum br. *H. Ld.* lies: experturum? 37) *Mp. p.* fehlt *Hss.* (vgl. καίπερ). 38) *Mp. p. H. Ld. bl. α.* 39) *H. Ld. p. bl.* fraudarentur *ω.* 40) trecenta *ω. α.* triginta *bl.* 41) fassiacem *Mp.* 42) *Mp. p. C.* lecto *H. α.* 43) *Mp. p.* admirabilia *Hss.* 44) *Mp. H. Ld. p.* profecti sumus *ω. α. bl.* 45) *Mp. p.* qui mox ut diximus *H. Ld.* ut d. fehlt *bl.* 46) *Mp. p.* immania *H. Ld.* inania *ω. α. bl.* 47) *Mp. p.* per aliquot *H. Ld.* plenaque (Coni. von Keil). 48) *Mp. p.* fehlt *Hss.* 49) *p.* quamquam innumerae — vocitatae *H. Ld. bl.* quia innumerabiles fuerunt et l. l. v. e. *Mp.* 50) *Mp. H. Ld. p.* ad regionem nobis praedictam *ω. α. bl.* 51) *Mp. Ld. p.* pantherum *Hss.* 52) *Mp.* tigridumque *Ld. p. bl.*

contectos. A quibus[1] cum requireremus,[2] quinam hominum essent, Indos se sua lingua esse dicebant. Locus[3] autem[4] erat largus, ture et opobalsamo immenso abundabat,[5] quae plurima in[6] ramis suorum[7] nascebantur nemorum. Exhinc[8] vesci incolae regionis eius consueverant.[9] Et cum sacrarium[10] nobis praedictum et multis incognitum incessissemus,[11] pedum non[12] amplius decem statura altior, nigro corpore, dentibus caninis antistes oraculi apparuit perforatis auribus, ex quibus uniones dependebant[13] eratque[14] pellibus[15] vestitus. Et cum nos[16] more rituque suo[17] salutasset,[18] metum simulatione silentioque texit.[19] Interrogare coepit,[20] quid[21] ego[22] venissem; dixi me cupientem aspicere[23] sacras[24] arbores Solis et Lunae. Tum barbarus „Si a coitu puerili",[25] inquit, „femineoque contactu[26] vacas, scilicet intrabis[27] divinum locum".[28] Astantibus amicis et commilitonibus[29] meis[30] circiter trecentis ponere[31] anulos vestesque[32] cum calciamentis imperavit. Parui per omnia homini,[33] ut pareremus[34] religioni. Undecima hora diei exspectabat sacerdos solis occasum. Nam Solis arborem loqui ac responsa dare ad primos iubaris ortus[35] affirmabat. Item noctis eadem tempora custodire Lunae narrabat[36] ipsam arborem. Quae res plus[37] mihi mendacio quam similis veritati videbatur. — Igitur perambulare totum incipio nemus, quod erat intra[38] parietem aedificatum non magno opere. Vidi opobalsamum[39] cum optimo odore[40] ex[41] omnibus ubique[42] arborum ramis abundantissime manans.[43] Cuius odore illectus carpsi et ipse clibulas de corticibus[44] et idem amici[45] mei faciebant. In medio autem luco[46] sacrae arbores consistebant diversis frondium generibus astantibus.[47] Hae arbores pedum centum altae erant easque[48] belbrionas[49] Indi appellant.[50] Cum autem mirarer[51] diceremque frequentibus imbribus eas[52] in tantum crevisse, sacerdos secundo[53] affirmabat mihi[54] nunquam in his locis pluviam fuisse,[55] neque feram aut avem aut ullum adire serpentem. Terminos[56] antiquitus ab Indorum maioribus consecratos Soli et Lunae ad-

1) *Mp. p. bl.* 2) *Mp. p.* quaereremus *Hss.* 3) lucus *H. Ld.* 4) fehlt *p.* 5) habundaverat *Mp. p.* habundans *Ld.* 6) *Mp. p.* 7) suis *Mp.* eorum *H. Ld. VB.* 8) *α.* Et *Mp. Ld. p.* his *bl.* 9) consueverunt *p.* 10) *Mp. C. α.* sessarium *H. p. ω.* necessarium *bl.* 11) intellexissemus *Mp.* insedissemus *p.* 12) fehlt *H. ω. bl.* 13) *Mp. C. p. Ld. bl.* pendebant *H. ω. α.* 14) anulique et erat *H. ω. α. bl.* 15) p. ferinis *α. bl.* 16) *Mp. p.* me *Hss.* 17) *H. Ld. p. α. bl.* rituque fehlt *Mp.* 17) salutaret *Ld. α.* 19) metum — texit fehlt *Mp. H.* 20) *Mp. p.* quare cum interrogaret *Ld.* 21) *H. Ld.* ut quid *p. C. α.* 22) *Mp. H. Ld. p. α. bl.* 23) *Mp. p.* inspicere *Hss.* 24) fehlt *Mp.* 25) *Mp. Ld. p. bl.* pueri *Hss.* 26) *Ld. H. bl.* femineo tactu *p.* femineque cont. *Mp.* 27) *Mp. H. Ld. p.* licet intres *bl.* licet ut intres *α.* 28) lucum *Ld.* 29) *Mp. Ld. p.* Secutisque me cum a. et comm. meis *bl.* Secutumque me cum a. et cum militatoribus *α.* 30) mecum *p.* 31) dep. *H. ω. bl. α.* 32) v. cunctas *H. ω. α. bl.* 33) *H. Mp. Ld. p. bl.* 34) pararer *Mp.* 35) *Mp. Ld. C. α. bl.* mane ad pr. i. o. *p.* 36) enarrabat a. *Ld.* 37) fehlt *Mp. p.* 38) *p. bl.* quod inter *Mp.* 39) *Mp. p.* videoque *H. Ld.* video *bl.* 40) *Mp. H. Ld. p. bl. α. VB.* 41) *Mp. p.* fehlt *Hss.* 42) *Mp. p.* undique *Hss.* 43) nur *H. Ld.* manantem *Mp. p.* manante *Hss.* (manare *bl.*). 44) *Mp. p.* captus et ipse clibulas de c. praevellebam *H.* (dibulas — pervellebam *Ld.* Cockayne erklärt: dibulas, hoc est, paropsidas); edulia de cort. evellebam *bl.* et ipse ambulans de c. vellebam *α.* 45) *Ld. p.* comites *Hss.* 46) *Mp. p.* in media a. parte luci *H. Lp.* 47) *Mp. H. Ld. p.* sacratae arbores similes cypressis ex genere frondium *α.* circumstantibus *H.* illae arbores duae diversae cypressis similes ex genere frondium *VB.* 48) *Mp. p.* arbores quas *H. Ld.* 49) *Mp. p.* bebrionas *bl.* brebionas *H. Ld.* brebrionas *α.* bebrioras *ω.* 50) appellabant *Mp.* communiter appellant *p.* 51) *Mp.* cum adm. *p.* quas cum m. *Ld.* eas cum *ω. α. bl.* 52) *Mp. p.* fehlt *H. Ld.* 53) nur *p.* 54) fehlt *Mp.* 55) aus *VB.* affirmabat se — vidisse *bl.* 56) *H. Ld. bl.* illas autem arbores — consecratas *Mp. p.*

firmabat easque[1] in eclipsi solis et lunae uberrimis[2] lacrimis commoveri[3] de numinum[4] suorum statu timentes. Et cum sacrificare instituerem et victimas immolare, prohibitus sum a sacerdote, quia negabat licere aut tus in eo sacrario[5] igne uri aut etiam[6] animal ullum interfici, sed obvolutos truncis arborum osculari orareque Solem et Lunam praecepit,[7] ut veridica mihi darent responsa. Quod ego cum facturus essem, interrogandum tamen sacerdotem existimavi, Indice an Graece mihi[8] essent arbores responsurae. Tum ille „Utraque“ inquit „lingua Solis arbor[9] pronuntiat futura, lunae arbor[10] Graeco sermone incipit, Indico finit“. Dum ea[11] geruntur, vidimus ab occidente iubare fulgente[12] Phoebi radiis percussa arborum cacumina. Et sacerdos ait: „Sursum omnes intuemini et de quibus quisque[13] rebus consulturus est, occulte cogitet silentio, nemo palam pronuntiet“. Tum ego et amici mei[14] et commilitones[15] accuratius sumus intuiti, ne inter nemorum densitatem aliqua seductione in morem voce[16] docta nos hominum aliquis eluderet. Moxque[17] nullo dolo[18] interveniente ad cacumina arborum[19] ramosque perspeximus.[20] Stantibus nobis comminus divina aures aucupant[21] oracula. Etenim cogitabam,[22] si devicto orbe terrarum in patriam triumphans ad Olympiadem matrem meam[23] sororesque meas[24] carissimas possem reverti, cum subito Indico sermone tenuissimo[25] arbor respondit: „Invicte bellis Alexander, ut consuluisti, unus eris orbis terrarum dominus, sed vivus in patriam non reverteris[26] amplius, quoniam fata tua ita de capite tuo statuerunt.“ Haec ego audiens mente perculsus[27] sum: displicuit enim mihi, quod tam multos adduxi mecum ad sacras arbores. Simul et amici mei et comites, qui mecum venerant,[28] fleverunt valde et contristati sunt. Quos ego partim minis, partim muneribus consolatus sum praecepique eis, ut nemini haec responsa dicerent. Rursus autem[29] lunae oracula auditurus, quae media nocte posse fieri sacerdos affirmabat, quoniam tunc luna erat oritura, assumpsi mecum tres fidelissimos amicos, Perdiccam,[30] Clitonam[31] et Philotam.[32] Nullum metuebam in illo loco[33] nec me quisquam timebat,[34] ubi neminem[35] fas erat interfici. Iterumque lucum intrantes iuxta sacras arbores constitimus et mox solita consuetudine adoramus. Consului[36] igitur,[37] ubi moriturus essem, cum[38] ad primum lunae ortum percussa[39] cornu splendoreque accepto arbor Graece respondit:[40] „Alexander“, inquit, „plenum iam aetatis finem habes. Sed sequenti[41] anno mense nono[42]

[1] Mp. H. Ld. p. [2] uberibus Ld. [3] Mp. H. Ld. p. idem quod — sacrae arbores commoveantur ω. (sacrae a. fehlt α.) consecratos affirmabat idem, quod s. arb. commoverentur bl. [4] Mp. Ld. p. bl. deorum Hss. nucleorum α. [5] Mp. H. Ld. p. α. bl. VB. sacrificio ω. [6] nur Mp. [7] Mp. p. volutos — oscula dare o. H. Ld. Sed praecepit, ut provolutus t. a. oscula darem rogaremque bl. [8] fehlt Mp. p. [9] Mp. p. [10] Mp. arbor fehlt p. [11] illa Mp. Ld. ista p. [12] Mp p. fulgentibus Hss. [13] de quibuscunque r. Mp. [14] nur Mp. [15] H. p. bl. α. [16] Coni. in morem uacce (!) docta Mp. in morem veterem d. H. fehlt p. [17] p. Mox quoque Mp. [18] modo p. [19] nur Mp. [20] lies: prospeximus mit C. [21] Coni. occupant Mp. p. auribus occupavimus α. cominus igitur stantes α. auribus aucupavimus bl. [22] p. Cog. enim Mp. enim fehlt H. Ld. bl. ω. α. [23] Mp. α. [24] fehlt Mp. bl. [25] Mp. Ld. p. α. [26] redibis Mp. [27] percussus Mp. [28] erant Mp. [29] Mp. p. Rursum l. H. Rursusque Ld. [30] predicam p. [31] clytonam Mp. clitoricam H. Ld. clyton p. [32] phyl. Mp. [33] Mp. Ld. p. [34] p. nec mecum qui ibat Mp. nec a me quicquam erat metuendum Ld. H. (in me bl.). [35] nullum Mp. [36] Coni. consulens Mp. H. p. verstümmelt Ld. [37] ergo Ld. [38] Ld. p. tum Mp. H. [39] Mp. ω. α. bl. percusso H. Ld. p. lies: percurso? [40] Mp. Ld. p. bl. respondens Hss. [41] Subsequenti α. [42] Mp. H. Ld. p. maio Hss. VB.

Babiloniae[1] morieris; a quo minime speras, decipieris“. Tum ego[2] effudi lacrimas et amici mei circumstantes[3] flebant. Nullumque ab eis dolum aut scelus surrecturum[4] existimabam,[5] sed magis pro mea salute mori paratos. Neque ego quicquam de fidelissimis amicis consulueram, an[6] illos cavendos Alexandro praemoneret oraculum. Discessu inde[7] facto iam ad epulas vertimur.[8] Ego animo aeger ad requiem vado.[9] Rogantibus amicis meis,[10] ne me anxietate et[11] ieiunio conficerem,[12] paululum cibi contra animi mei voluntatem sumere coepi, meque ut promptus[13] essem ad primum[14] solis ortum, in sacrario collocavi. Postero[15] die matutino[16] expergefactus, diluculo amicos etiam semisopore excitos[17] vidi.[18] Sed[19] adhuc ipse quoque sacerdos velatus pellibus ferinis quiescebat positaque in tabula[20] ante eum ingens clibatura erat,[21] quae illi ex pridiana cena superfuerat, et culter eburneus. Nam aere et ferro et plumbo et argento egent, sed auro abundant; opobalsamo et ture vescuntur cadentemque[22] e[23] rivo puram[24] ex vicino monte potant aquam homines, accumbentes[25] et quiescentes sine ullis cervicalibus[26] stratis[27] tantum ferarum pellibus. His amictibus contecti[28] vivunt ibidem[29] fere trecentis annis. Excitato ergo[30] sacerdote lucum intravi tertio consulturus eandem[31] sacratissimam Solis arborem, cuius manum[32] percussoris habeam cavendam quemve exitum mater mea sororesque meae habiturae sint.[33] Arbor Graece dixit: „Si onomatice[34] tibi insidiatorem prodidero, sublato eo facile instantia fata mutabis. Etiam mihi[35] tres irascentur[36] sorores, quod veridico[37] oraculo earum pensa[38] impedierim,[39] Clotho,[40] Lachesis,[41] Atropos.[42] Igitur ad[43] annum et menses novem[44] in Babylone morieris, non ferro, quod suspicaris, non auro, non argento neque ullo[45] metallo, sed veneno. Mater tua turpissimo ac miserando quandoque[46] exitu sepultura carebit et in via iacebit[47] praeda avium ferarumque. Sorores tuae felices diu erunt fato.[48] Tu autem,[49] etsi breve superest tibi[50] tempus, dominus tamen orbis terrarum eris. Nunc modo cave, ne nos ulterius scisciteris. Proinde excede[51] terminos[52] luci nostri et ad Phasiacen Porumque regem[53] revertere“. Sed et sacerdos monuit,[54] ut exiremus,[55] dicens: „Fletus et ululatus vester sacras arbores

[1] p. babilonia Ld. in babilone Hss. fehlt Mp. [2] Mp. p. fehlt Hss. [3] Mp. p. bl. circumsistentes H. Ld. ω. α. [4] Mp. p. res. H. Ld. [5] p. aestimabam Mp. cogitavi Hss. [6] ut Mp. p. [7] Mp. deinde Hss. [8] Mp. reuertimur p. cum — reverteremur Hss. (diuerteremur bl.). [9] Mp. H. Ld. p. fehlt Hss. [10] nur Mp. p. [11] ac Mp. [12] aff. p. condeficerem Ld. [13] Mp. p. praesto Hss. [14] primi Mp. [15] Postera Mp. p. [16] matutinis Mp. [17] excitatos Ld. [18] H. Ld. ω. α. fehlt Mp. p. am. e. somni sopore sopitos excitavi bl. lies: am. e. semisopitos vidi? [19] fehlt Mp. [20] tabella p. bl. in t. fehlt Ld. [21] Mp. Ld. (Cockayne erklärt: placenta clibano cocta). ignis libatura p. ingens libatura bl. cliba turis bei Kuebler gleba de libano Ep.² [22] p. VB. [23] nur Mp. [24] H. p. puro Hss. [25] Mp. ω. α. bl. VB. accubantes H. Ld. p. [26] ceruicationibus Mp. [27] Mp. bl. stratisque Hss. [28] Mp. H. (amictis). Hiis amicti et contexti p. Hoc amictu (et victu VB.) contenti ω. α. bl. [29] Mp. H. fehlt p. [30] Mp. igitur p. fehlt Hss. [31] Ld. bl. idem Mp. fehlt p. [32] p. bl. c. morte manum Mp. c. mortem p. manu H. Ld. [33] Mp. C. [34] nur Mp. mortis tuae Hss. [35] Coni. Nam mihi Mp. p. Mihique H. Ld. [36] irascerentur p. VB. [37] quae fere dico (!) Mp. p. [38] pensas p. C. impensa α. [39] bl. impenderem Mp. α. impedirem p. impenderim ω. α. [40] cloto Mp. [41] lichesys Mp. [42] uttroppos (!) p. [43] p. ω. bl. post Mp. H. Ld. [44] Mp. H. Ld. septem p. ω. octo α. bl. VB. [45] alio Mp. non auro — metallo Glosse? (fehlt bl.). [46] p. ω. α. fehlt H. Mp. Ld. [47] Mp. H. Ld. insepulta i. v. iacebit p. ω. α. bl. [48] Ld. bl. fato etiam diu Mp. [49] Mp. ipse Ld. enim Hss. [50] Mp. p. Ld. breve hoc quod s. t. bl. [51] iam exc. Ld. unde excede Mp. p. α. [52] termino Mp. H. ω. [53] nur Mp. [54] Mp. Ld. H. emonuit p. ω. V. [55] Mp. abir. p. pergeremus H. Ld.

offendit".[1]) Tum ego[2]) contionatus[3]) ad universos milites dixi, ut Porum et[4]) Phasiacen ex responso peteremus, quod nobis faustum felixque futurum esset. De tempore vitae meae reticui,[5]) ne a commilitatoribus meis desperationi redditis[6]) in alienigenis destituerer[7]) locis. Et eas voces, quas ex responsis una mecum audierant, ne divulgarent, voverunt,[8]) qui his nominibus appellantur: Sermition, Praesidis[9]) filius, et Nestorinus[10]) et Timotheus[11]) et Lacon et Thrasyleon[12]) et Declitus et Machaon[13]) et Onocles[14]) et Simbrus[15]) et Sunsiclus et Perdiccas et Philotas et praefectus praetorii Diarotas. Sed silentio, quae audierant, ex sua fide et meo tegebant consilio.[16]) Iamque ex sacris excesseramus arboribus,[17]) sed etiam[18]) odore turis opobalsamique nares verberabantur. Indi enim[19]) sacra deorum ad oceanum colentes me quoque parumper immortalem esse dicebant[20],) qui usque eo[21]) penetrare potuissem. Quibus ego, quia talia[22]) de nobis opinarentur, insinuans[23]) gratias agebam. — Pervenimus deinde in vallem Iordeam,[24]) in qua serpentes erant[25]) habentes collo[26]) lapides, qui smaragdi appellantur. Hi lumen in oculis profusum[27]) accipiunt vallemque nulli adeundam[28]) incolunt. Hi serpentes lasere[29]) et albo vescuntur[30]) pipere. Nam super hanc vallem sunt pyramides institutae pedum trecenorum et quinque,[31]) ab antiquis Indorum ob hanc causam[32]) aedificatae. Sed hi serpentes, quos paulo ante descripsimus, inter se quotannis vere primo depugnant mutuisque[33]) morsibus depereunt.[34]) Inde non[35]) paucos extulimus ingentis formae smaragdos. Per magna deinde[36]) pericula[37]) pervenimus ad scyritas,[38]) talis generis bestias: habentes capita leonum et caudas,[39]) unguibus binis et latis ad sex prope[40]) pedum mensuram,[41]) quibus verberabantur homines et inutiles fiebant. His erant intermixti grifi rostra habentes aquilarum, ex[42]) alia parte corporis dissimillimi. Qui mira celeritate[43]) in ora oculosque nostros resiliebant,[44]) pedum binorum ternorumve[45]) ferebantur, scuta clipeosque[46]) nostros caudis crudelem in modum verberabant. Qui partim sagittis, partim contis militaribus configebantur.[47]) Perdidi in eo certamine ducentos et sex[48]) milites bestiarum utriusque generis morsu. Occidimus ad quatuordecim[49]) milia. — Inde ad Oclivas[50]) flumen venimus, quod sine flexu recte ad oceanum ferebatur, latum stadiis ad ripam alteram viginti; crescebant[51]) arundines ad tercentum[52]) per littora,

[1]) *Mp.* fletu et ululatu vestro — offendi *p. ω.* fletu — offendisse *H. Ld.* fletu — nos offendisse *bl.* [2]) Tum ego continuo milites hortor un., ut porum ac fassiacem ex r. p., et quia nobis f. f. esset processus didicissemus. Loqui monuimus (vetuimus?) de iure vitae meae, ne commilitatoribus meis desperationi redditis in alienigenas detraherer, et per eas voces, quas ex responsis una mecum audierant, comites meos obsecrabam, ut haec sua fide et meo consilio tegerent *Mp.* verstümmelt *Ld.* [3]) continuatus *H. p. ω.* [4]) *Mp. p. bl.* ad *Hss* [5]) fehlt *H. p. ω. V.* [6]) nach *Mp.* in desperationem redactis *bl.* redditus in desperationem *H. p.* [7]) *V.* in alienigenas detraherer *Mp.* destruerer *p. ω.* deserer *α.* dirumperer *H.* [8]) ne d. v. nur *V.* [9]) presitis *p. α.* [10]) *V.* mistorinus *α. p.* [11]) esthurotes *p.* [12]) transicleon *p.* [13]) mathon *p.* [14]) odones *p.* [15]) sabbrus *p.* [16]) das Weitere in *Ld.* bis auf Schlußsatz verstümmelt. [17]) sacras exc. arbores *Mp.* [18]) *Mp.* sed iam *p.* sed iam non *H.* nec iam *bl.* [19]) *Mp. p. C. α. bl.* lies: etiam. [20]) *Mp.* tenebant dicentes me qu. e. i. *p.* non parum *Hss.* [21]) quousque enim *Mp.* quod usque ad aevum et terminos *p.* [22]) nur *Mp.* [23]) fehlt *Mp.* [24]) *Mp. bl.* Iordanis *H.* Iordani *p.* [25]) *Mp.* habitabant *Hss.* [26]) in c. *bl.* [27]) perf. *p.* [28]) ad evadendum *Mp.* [29]) lasseri *Mp.* [30]) pascuntur *Mp. bl.* [31]) *Mp. p.* [32]) fehlt *bl.* [33]) *Mp.* multique *Hss.* [34]) *Mp. p. bl. VB.* [35]) *p.* nos *Hss.* [36]) *Mp. H.* [37]) Lücke in *Mp.* bis: pervenimus ad Seres. [38]) *bl.* inscitas *H. ω. α.* [39]) *p. α. bl. VB.* capitalium l. c. *H.* [40]) *bl.* quippe *Hss.* [41]) fehlt *p. α.* [42]) *bl.* et *p.* at *Hss.* [43]) *p. ω. α. VB.* velocitate *H. bl.* [44]) ins. *VB.* exs. *bl.* [45]) Coni. ternorumque *p. α.* [46]) sicut ciclopeosque (!) caudas *p.* [47]) conficiebantur *H. bl.* [48]) octo *α. bl. VB.* [49]) *α.* sedecim *H.* decem et septem *bl.* XVIII. *α. VB.* XIX. *p.* [50]) *p. ω. α. VB.* [51]) Coni. vestiebant *Hss.* [52]) *p.* trecentae (tr. et viginti *bl.*) *α. VB.* ac tr. *H.* lies mit *G*: altae.

quarum unam vix triginta milites ferre possent. Excedebant autem[1]) arborum procerissimarum altitudinem. In his arundinibus[2]) unam potentissimo Euro stratam[3]) vidimus. Inhabitabant etiam[4]) locum eundem milia elephantorum innumera, qui nos nescio quo facto nec lacessere[5]) temptabant, alioquin crudelissime percalcati eramus.[6]) Multis collectis dentibus ratibus ex arundine factis transnavigavimus amnem. Inhabitabant[7]) litus ulterius Indi balenarum ferarumque contecti pellibus. Non fuere inhospitales, qui nobis spongias albas purpureasque in manus dedere cum buccinis ex genere concarum[8]) capientes binos ternosve[9]) congios, et stragulas mollesque tunicas ex vitulorum marinorum pellibus factas, cocleas praeterea sextariales escae pulcherrimae, item vermes ex ipso flumine extractos,[10]) femore humano crassiores, qui nobis omni generi[11]) piscium sapore praeferendi sunt; et fungos immensae magnitudinis viginti cocco rubriores apposuerunt[12]) nobis et murenas habentes pondera ducentena[13]) affirmantes esse maiores in vicino ipsis oceano, qui erat ad miliarium tertium et vicesimum, pisces praeterea scaros[14]) ponderis centeni quinquageni, qui in[15]) gurgitibus[16]) nassis[17]) eburneis capiebantur,[18]) ne arundines morsu confringerent aut eos[19]) capillatae mulieres, quae pisce vivebant, aquis immersae prehenderent.[20]) Quae ignaros regionum homines in flumine natantes aut tenendo in gurgite[21]) suffocabant aut tractos in arundinem,[22]) cum essent specie mirabiles, affectu suo avide victos rumpebant[23]) aut venerea exanimabant voluptate.[24]) Quarum nos duas tantummodo cepimus[25]) colore niveo, similes nymphis, diffusis post terga[26]) capillis. — In Gange flumine erant admirabilia[27]) portenta. De quibus, ne tibi fabulosus viderer, scribendum non putavi, nisi quod eius fluminis undae Borea vento flante exeunt sicut Euphratis ad Noti venti spiracula.[28]) Quorum fluminum ripae altera ab alia non sunt conspicuae aquarum latitudine.[29]) — Inde ad castellum, quod Indi incolunt, pervenimus, deinde ad Seres,[30]) quae gens iustissima omnium gentium esse perhibetur. Ubi nec homicidium neque adulterium neque periurium neque ebrietas committi dicitur.[31]) Pane tantum[32]) et oleribus et aqua vescuntur. Qui nos[33]) optimis commeatibus suscipiunt et itinere recto ducentes per Caspias portas ad regem Porum in Phasiacen deducebant. Inde profecti et flatum Euri venti secuti incidimus in externas[34]) feras. De quarum capitibus velut gladii a[35]) vertice acuti[36]) serrata[37]) ossa eminebant; quae more taurino[38]) adversus[39]) homines currebant.[40]) Tunc

[1]) enim *H.* [2]) arundinetis *bl.* [3]) nach *bl.* Stratum *p.* ebore (euro *p. α.*) *H.* [4]) *bl.* enim *Hss.* [5]) *C. bl.* lacerare *Hss.* [6]) conculcati fuissemus *bl.* [7]) inhabitantibus — Indis — contectis *H.* [8]) vgl. Landgraf, S. 251. cochlearii congeries *p.* et cocleas capientes *VB.* [9]) ternosque *Hss.* [10]) *H. bl.* extracti *p.* [11]) *H. p.* genere *Hss.* vobis *p.* [12]) *C. bl.* -pos. *Hss.* [13]) *H.* ducenta *Hss.* [14]) *bl. C.* scaruos *H. p.* scauros *V. VB.* [15]) *p.* [16]) *p. bl.* qui g. *H.* [17]) nassis *C. VB.* bei Kuebler; vasis *p. bl.* [18]) *H. p. bl.* [19]) Coni. atque c. m. *H. p. α.* aut a capillatis mulieribus — prenderentur *bl.* [20]) *C.* prauderent *H.* praetenderint *p.* [21]) t. gurgitibus *bl.* [22]) *p.* arundineto *H.* in arundineta *bl.* [23]) *p. bl. α.* corr. *Hss.* [24]) *α. VB.* voluntate *p. H. bl. α.* [25]) capiebamus *p.* [26]) *p. bl. C.* defusis per terga *H. ω. α.* [27]) *p. C. bl.* mir. *H.* [28]) (überall verderbt!) Coni. nach *V.* (sicut — sp. fehlt). sicut — sp. Glosse? apud Boream ventus et esola eufratis etc. *p.* ab Oritis solis et Eufrate etc. *bl.* ad gangem, qui borea flante exit sicut eufrates notho flante *VB.* [29]) *p. bl. VB.* [30]) d. ad Seres etc. nur *Mp. H. p.* [31]) committitur *p.* [32]) tantummodo *p.* [33]) Qui — secuti nur *Mp. H.*, *p.* mit *ω. α. bl.*: Ubi tum monita a senibus optimis accepimus, qui nos recte d. per C. p. ad P. in Ph. deducebant. Non auditis his semper dolum suspicantes flatus Euri v. s. [34]) mirabiles *p.* ein Tiername anzusetzen! [35]) *Mp. p. α. bl.* [36]) fehlt *Mp.* acuta serrataque *bl.* [37]) sertata *p.* [38]) *p.* taurorum *Mp. H.* arietino *Hss.* [39]) *p. bl.* [40]) *bl.* incurrunt *Hss.*

invictae ferae plurimorum militum clipeos cornu suo transverberabant.[1]) Quibus ego occisis admodum octo[2]) milibus quadringentis quinquaginta sic deinde ad Porum regem exercitus meus cum summo tandem labore ac periculo meo militumque meorum metu pervenit.[3]) Legato meo praecepi, quem Persidi[4]) praeposueram nomine Accolonem,[5]) ut poneret in Persarum et Babyloniorum terris[6]) pilas solidas aureas duas pedum vicenum quinum[7]) et in his omnia facta scriberet statueretque[8]) in ultima India ultra Liberi et Herculis trophaea, quae numero[9]) centum[10]) erant. Et ego[11]) quinque mea aeque[12]) aurea eis altiora denis pedibus statui[13]) imperavi et transcribere,[14]) quae[15]) miraculo[16]) futura sunt, carissime praeceptor, posteris saeculis. Non parva admiratione dignum[17]) perpetuumque virtutis[18]) statuimus monimentum, ut invidendum omnibus mortalibus esset[19]) et[20]) perpetua de[21]) nobis opinio fieret.[22]) Haec animo et industria, optime Aristoteles, ponderāris.[23])

Finit relatio Alexandri regis Magni ad Aristotilem magistrum suum de regionibus Indiae, de statu caeli, de innumeris serpentium et hominum ferarumque generibus.

[1]) m. taurorum clipeos mihi tum tr. *Mp.* [2]) *Mp. p. ω.* novem *H.* [3]) exercitus mei — multumque meorum metu perveni *Mp.* [4]) richtig *Mp. α. bl.* (perside) *VB.* praesidio *Hss.* in Perside *Ep.*[2] [5]) *Mp.* aleoni *H.* Balticonem *p.* alticonem *ω.* Antigone nomine *bl.* alticoni *VB.* [6]) ut — terris *H.* überall verderbt! [7]) *p. ω. α.* p. quinque altas *Mp.* [8]) nach *VB.* faceretque *Hss.* [9]) *p.* lies: auro. [10]) centum argentea *bl.* [11]) *Mp.* sed ego *bl.* [12]) fehlt *Mp.* [13]) statuere imp. *p.* [14]) aus *bl.* et in eis victorias atque itinera nostra describere nur *C. P. α.* [15]) *Mp. H. bl.* quaeque *p.* [16]) miro cultu *Mp.* mira cultura miraculo (Glosse) *p.* [17]) Coni. novum *Hss.* [18]) richtig *bl.* virtutibus *Hss.* (viribus *p.*). [19]) *Mp. p. bl. α.* omnibus nur *p.* immortalitas *H. Ld.* in viventibus mortalibus esset perp. op. *V.* [20]) nur *p.* [21]) ex *Mp.* [22]) nur *p.* [23]) Haec — ponderaris nur *p.* opinio et an. et i., o. tr., ponderata *bl.* op. et animi industriae indicium *Mp. Ld.* et animo et i. optimi Aristotelis iudicium *H.* Vale *P. bl.* Vgl. den Schluß in der altfranz. Übersetzung (P. Meyer, a. a. O. II. 397): Et che fis je pour che que a tous jours il fust memore de mi et boine opinions de mes vertus, de men sens et de mes oevres. Et ches choses, mes trés kiers maistres Aristotes, s'il vous plaist poés vos peser.

Nachtrag.

Falls man sich noch weiterhin des Epistolatextes auf erweiterter hdschr. Grundlage annehmen sollte, dürfte neben der Entfernung der Glossen (vgl. Z. 10, 13, 36, 170, 181, 235, 268 u. a.) und der Prüfung der fremden Übersetzungen die Durchführung des Klauselgesetzes für die Textkritik wertvoll sein. Den Hinweis darauf und mehrere Besserungsvorschläge verdanke ich der Liebenswürdigkeit meines hochverehrten Lehrers, Herrn Prof. Dr. Skutsch, der mit mir und meinem lieben Kollegen Paul Hoppe bereitwilligst die Korrekturbogen gelesen hat.

Z. 6 streiche sit. — Z. 11 lies: Mirandum est, terra quantum etc. (*H. Ld.*) — Z. 17 quam ist besser. — Z. 19 fuisset (*Mp. p.*) ist richtig. — Z. 52 lies: in auribus tergisque? — Z. 77 lies: agmen meum. — Z. 97 saumas (*VB.*) ist wichtig. — Z. 98 frumentum ist besser. — Z. 124 lies: veluti formicis fervere oder: formis ingentibus veluti fervere? — Z. 144 lies: sonante buccina? — Z. 180 lies: quinqu. currus falcatos? — Z. 181 occubuit sicher Glosse! — Z. 241 streiche et. — Z. 263 streiche erant. — Z. 268 vexabantur als Glosse zu streichen. — Z. 278 streiche sunt. — Z. 280 lies etwa: verebantur homines. — Z. 281 lies mit *Mp.* und *Ep.*[2]: Mox serenitas. — Z. 282: Tum. — Z. 283 streiche nobis. — Z. 287 lies: quia tertia die f. d. mori, qui — intr. — Z. 291 ita richtig. — Z. 295: secutus dumque etc. — Z. 303 besser demulcens (Klausel). — Z. 311 lies: comminiscere? — Z. 325 streiche non. — Z. 328 ut quid (p.) ist richtig (spätlat.). — Z. 330 lies: tactu (Klausel). — Z. 340 diversis arborum generibus astantibus? — Z. 342 lies: sacerdos idem? — Z. 355 in *Ep.*[2]: ne forte inter ramos arborum essent pica aut psithacus, quia solent quasi vocem humanam mittere. — Z. 358 lies: div. aures aucupantur oracula (Klausel). — Z. 373 lies: percusso cacumine?